

شرح خدمات تهیه طرح‌های جنگل‌کاری اقتصادی ذخیره‌گاه و زراعت چوب

تدوین: معاونت امور جنگل، مرکز جنگل‌های خارج از شمال
سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور

- عنوان و نام پدیدآور : شرح خدمات تهیه طرح‌های جنگل کاری اقتصادی، ذخیره‌گاه و زراعت چوب / تدوین معاونت امور جنگل، مرکز جنگل‌های خارج از شمال، سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور.
- مشخصات نشر : تهران: عصر نوین، ۱۴۰۰.
- مشخصات ظاهری : ۵۴ص: نمودار(رنگی).
- شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۷۲۹۴-۶۳-۷
- وضعیت فهرست نویسی : فیپا
- موضوع : جنگل و جنگل‌داری -- ایران
- Forests and forestry -- Iran
- چوب -- ایران
- Wood -- Iran
- شناسه افزوده : سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور. مرکز جنگل‌های خارج از شمال
- رده بندی کنگره : SD۲۲۷
- رده بندی دیویی : ۶۳۴/۹۰۹۵۵
- شماره کتابشناسی ملی : ۸۷۳۷۷۲۳

گرافیک : مسعود آقارفعی

چاپ : اول / سال ۱۴۰۰

تیراژ : ۳۰۰۰ نسخه

ناشر : عصرنوین

چاپ و صحافی : پروانه

« تمامی حقوق این اثر متعلق به ناشر و مولف می‌باشد »
آدرس: میدان ولیعصر، بلوارکشاوری، خیابان فلسطین، کوچه حجت دوست
بن بست ضیائی، پلاک ۱ واحد ۱
تلفن: ۸۸۹۹۰۰۹۱-۳

www.asrenovinbook.ir
info@asrenovinbook.ir

سخن نخست ۸

ابلاغیه - بخشنامه نحوه عملیات جنگلکاری و توسعه جنگل با

مشارکت جوامع محلی ذیحق در سال ۱۳۹۴ ..... ۹

شرح خدمات تهیه طرح جنگل کاری اقتصادی با مشارکت مردم

فصل ۱ - مقدمه، ضرورت و اهداف اجرایی طرح ۱۲

فصل ۲ - مطالعات پایه طرح (رویشگاهی، اقلیمی، پوشش گیاهی) ۱۲

فصل ۳ - انتخاب گونه های اقتصادی چندمنظوره، طراحی کاشت و نحوه اجرای

سامانه های آبیگر ۱۲

فصل ۴ - تعیین شرایط قانونی و ضوابط مشارکت در اجرای طرح ۱۲

فصل ۵ - تهیه و تدوین برنامه های زمانی و مکانی عملیات اجرایی کاشت و

مراقبت از طرح ۱۳

فصل ۶ - بیلان و توجیه اقتصادی طرح در دوره ده ساله ۱۳

فصل ۷ - ارزیابی و پایش طرح ۱۳

ابلاغیه - ضوابط تعیین محدوده ذخیره گاه های جنگلی ۱۴

ضوابط تعیین محدوده استقرار گونه و مرز ذخیره گاه جنگلی

کلیات ۱۶

تعیین محدوده استقرار ۱۶

تعیین مرز ذخیره گاه ۱۶

الزامات ۱۷

طرح مدیریت ذخیره گاه ۱۸

راهنمای تهیه طرح مدیریت ذخیره گاه های جنگلی

پیشگفتار ۲۱

فصل اول: کلیات ۲۲

فصل دوم: موقعیت و وضعیت منطقه ۲۲

فصل سوم: مطالعات پایه ۲۲

فصل چهارم: بررسی مسائل اجتماعی و اقتصادی ۲۵

فصل پنجم: تلفیق و سنتز برنامه ریزی ۲۵

فصل ششم: شرح هزینه‌ها و برنامه زمانبندی طرح ۲۵
 فصل هفتم: پایش و ارزیابی ۲۶

دستورالعمل اجرایی مدیریت ذخیره‌گاه‌های جنگلی

مقدمه ۲۸
 تعاریف ۲۹
 جایگاه قانونی ذخیره‌گاه ۳۲
 اهداف مدیریت ذخیره‌گاه ۳۲
 عوامل موثر در زون‌بندی ذخیره‌گاه ۳۳
 انواع زون‌های ذخیره‌گاه ۳۳
 فرایند شناسایی، تهیه و اجرای طرح مدیریت، پایش و نظارت
 ذخیره‌گاه‌های جنگلی ۳۴
 توصیه‌های فنی ۳۷
 سازمان کار و شرح وظایف ۴۱
 ضمیمه ۴۲
 منابع ۴۷

۴۴ ..... ابلاغیه - ابلاغ راهنمای اجرای طرح‌های زراعت چوب

راهنمای اجرای طرح ملی زراعت چوب

۱- تعریف زراعت چوب ۵۰
 ۲- اراضی موضوع این ابلاغیه ۵۰
 ۳- اراضی مستعد زراعت چوب ۵۰
 ۴- مبنای اجرای زراعت چوب ۵۰
 ۵- مبلغ پایه بهره مالکانه ۵۰
 ۶- مبنای قانونی قراردادهای زراعت چوب ۵۱
 ۷- فرایند انتخاب مجری ۵۱
 ۸- مدت قرارداد و طرح‌های زراعت چوب ۵۱
 ۹- کاشت، داشت، برداشت در عرصه‌های زراعت چوب ۵۱
 ۱۰- عرصه‌های واجد درختان سرپای دست کاشت صنوبر-توسکا-کاج و ۵۱
 ۱۱- نظارت و ارزیابی ۵۲

باتوجه به پراکنش جنگل‌های کشور در ۵ ناحیه ریشی شامل هیرکانی، زاگرس، ایران تورانی، خلیج عمانی و ارسباران و غنا و فون و فلورمنحصر بفرد این مناطق و همچنین کارکردهای اکولوژیکی و زیستی متعدد در این جنگل‌ها، ضرورت مستندسازی و ایجاد بانک اطلاعات طرح‌ها و پروژه‌های اجرائی و توجه بیشتر به مباحث آموزشی و ترویجی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد. بر این اساس و در طی سال‌های گذشته، دستورالعمل‌ها، شرح خدمات و ضوابط فنی اجرائی متعددی به ادارات کل منابع طبیعی و آبخیزداری خارج از شمال کشور به منظور تحقق اهداف سازمانی و در راستای موضوعات مرتبط با ۱- ارتقا حفاظت و اعمال مدیریت پایدار بر جنگل‌های کشور ۲- احیا و توسعه رویشگاه‌های جنگلی ۳- ارتقای مشارکت مردمی در روند تهیه و اجرای طرح‌های منابع طبیعی ۴- کاهش عوامل تخریب و فشار بر عرصه‌های جنگلی ارسال و ابلاغ شده است.

از همین روی، ۵ فقره دستورالعمل و شرح خدمات با عناوین:

- شرح خدمات تهیه طرح جنگلکاری اقتصادی با مشارکت مردم
- ضوابط تعیین محدوده استقرار گونه و مرز ذخیره‌گاه جنگلی
- دستورالعمل اجرائی مدیریت ذخیره‌گاه‌های جنگلی
- راهنمای تهیه طرح مدیریت ذخیره‌گاه‌های جنگلی

و راهنمای اجرای طرح ملی زراعت چوب که با همت کارشناسان محترم مرکز جنگل‌های خارج از شمال و اعضای محترم شورای عالی وقت سازمان در طی سال‌های ۹۴ لغایت ۹۸ تهیه و تدوین شده است، از بین اطلاعات و مستندات متعدد، انتخاب و به زیور نشر آراسته و جهت استفاده کارشناسان بخش اجرا و علاقمندان به منابع طبیعی و حوزه محیط زیست از نظر می‌گذرد. امید است با ارسال نقطه نظرات ارزشمند خود، این سازمان را در راستای اهداف و رسالت سازمانی خود یاری نمایید.

مسعود منصور

معاون وزیر و ریاست محترم

سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور

شماره: ۹۴/۱/۲۲۳۲۳

تاریخ: ۱۳۹۴/۸/۱۹

پیوست: دارد

جمهوری اسلامی ایران

وزارت جهاد و امور اجتماعی
معاونت برنامه ریزی و آمایش فیزیکی

مدیر کل محترم منابع طبیعی و آبخیزداری استان موضوع: بخشنامه نحوه عملیات جنگلکاری و توسعه جنگل با مشارکت جوامع محلی ذیحق در سال ۱۳۹۴

با سلام

مشارکت مسئولانه و آگاهانه جوامع محلی ذیحق در اجرای طرح‌ها منابع جنگلی، لازمه حفاظت پایدار و توسعه جنگل‌های بومی کشور می باشد. در این زمینه نظر به اهمیت اجرای جنگلکاری و توسعه جنگل در راستای الزامات مرتبط با اسناد بالادستی و برنامه های توسعه ای و همچنین کاهش پیامدهای ناشی از اثرات تغییرات اقلیمی در کشور و باهدف افزایش سهم مشارکت مردمی در فرآیند اجرا و مراقبت و نگهداری از عرصه های جنگلکاری شده، به موجب این بخشنامه و دستورالعمل فنی پیوست آن سیاست‌های اجرایی همچنین ضوابط فنی مرتبط با عملیات جنگلکاری و توسعه جنگل در سالجاری و با رویکرد مشارکت مردمی به شرح ذیل ابلاغ می گردد. انتظار می رود براساس محورهای ابلاغی و شیوه‌های نظارتی مشخص شده، برنامه ریزی لازم جهت اجرایی شدن این بخشنامه و تحقق اهداف برنامه‌ای مد نظر در سطح ادارات کل منابع طبیعی و آبخیزداری استانها بعمل آید. مسئولیت حسن اجرایی این بخشنامه بر عهده مدیر کل منابع طبیعی و آبخیزداری هر استان می باشد.

۱- کلیه مناطق اجرائی جنگلکاری و توسعه جنگل در سال ۱۳۹۴ می بایست در محدوده طرح های مصوب مدیریت پایدار جنگل (شامل طرح جنگلداری چندمنظوره یا طرح مدیریت منابع جنگلی) انتخاب گردد، لیکن علاوه برسطوح دارای طرح چنانچه در خارج از محدوده طرحهای مذکور، اراضی مستعد برای امر توسعه جنگل وجود داشته باشد، مراتب براساس نیازسنجی و تقاضای جوامع محلی ذیحق و تایید کمیته فنی قابل عملیاتی شدن میباشد.

۲- اولویت اجرایی طرح جنگلکاری و توسعه جنگل با مشارکت جوامع محلی ذیحق در منطقه عملیاتی واقع در محدوده پایلوت طرح جامع حوزه آبخیز الگویی می باشد.

۳- از آنجائیکه مجریان طرح های جنگلداری و جوامع محلی ذیحق عرفی می باشند، لذا از اعتبارات دولتی در ردیف های سازمانی جهت اجرای عملیات به منظور بستر سازی، عملیات اجرایی کاشت، مراقبت و نگهداری و آبیاری در مناطق اجرای طرح استفاده نخواهد شد. معاونت برنامه ریزی و توسعه مدیریت منابع انسانی موظف است نسبت به تامین اعتبار مورد نیاز جهت تامین بذر و نهال این برنامه اجرایی از طریق موافقت نامه های ملی اقدام نماید. ضمناً ادارات کل منابع طبیعی و آبخیزداری استانها مکلفند پیگیریهای لازم را در سطح هر استان جهت اجرای عملیات بعمل آورند.

۴- احیاء و بازسازی اراضی جنگلی تخریب یافته با پوشش ۱ الی ۵ درصد با استفاده از گونه های اقتصادی سازگار و در قالب طرحهای جنگلکاری اقتصادی با مشارکت جوامع محلی و صاحبان عرف از طریق ماده ۳ قانون حفاظت و بهره برداری (ابلاغیه ۹۴/۱/۱۱۰۰۴ مورخ ۹۴/۴/۳۰) مشمول این بخشنامه می گردد.

۵- ادارات کل منابع طبیعی و آبخیزداری استانها با رعایت شیوه نامه تخصیص و واگذاری اراضی جهت توسعه

شماره: ۹۴/۱/۲۲۲۲۳

تاریخ: ۱۳۹۴/۸/۱۹

پیوست: دارد

جمهوری اسلامی ایران

وزارت جهاد کشاورزی
معاونت برنامه ریزی، آموزش و توسعه منابع

باغات در اراضی شیبدار (ابلاغیه ۰۲۰/۴۰۷۸ مورخ ۹۴/۲/۱۹ وزیر محترم جهاد کشاورزی) و در راستای اقتصادی کردن طرحهای جنگلکاری با مشارکت مردم حداکثر همکاری و تعامل را معمول نمایند.

۶- اراضی واقع در حریم شهرها مشمول ماده (۴) قانون ساماندهی و طرح هادی روستایی می‌گردد. ضمناً از اجرای طرح در مناطق حساسی که احتمال پدیده زمینخواری دارد به ویژه در اطراف شهرها خودداری شود.

۷- کلیه فعالیتهای مرتبط با عملیات کاشت و مراقبت و نگهداری از عرصه‌ها به صورت کامل و صرفاً توسط مجریان ذیحق صورت می‌پذیرد.

۸- معاونت امور جنگل سازمان موظف است سطوح اجرائی این عملیات را برای هر اداره کل براساس سهم برش ۱۰۰ هزار هکتاری سال ۹۴ به ادارات کل منابع طبیعی و آبخیزداری در استان‌های کشور اعلام نماید.

۹- شرایط واگذاری و مدت زمان احاله بهره‌وری عرصه‌های جنگلکاری و توسعه جنگل در شرایط تمدید قرارداد مجریان براساس ضوابط ابلاغی مد نظر در ابلاغیه ماده ۳ (قرارداد اجرای طرح مدیریت و بهره‌وری منابع طبیعی) خواهد بود.

۱۰- مسئولیت نظارت بر حسن اجرای عملیات مذکور و تعهدات تعیین شده در سطح ادارات کل و ستاد سازمان به شرح ذیل خواهد بود.

- ادارات کل منابع طبیعی و آبخیزداری استانها ملزم به معرفی ناظر یا ناظرین مجرب به منظور ارتقاء نظارت و ارزیابی دقیق تعهدات مجری در خصوص نحوه کاشت و مراقبت و نگهداری از عرصه می‌باشند. لازم است گزارشات نظارتی براساس دستورالعمل پیوست این بخشنامه توسط ناظرین مربوطه و در مقاطع زمانی ماهانه به مراجع ذی‌ربط در ستاد سازمان ارسال گردد.

- معاونت امور جنگل سازمان و دفاتر ستادی تابعه (مرکز جنگل‌های خارج از شمال و دفتر جنگلکاری و پارک‌های جنگلی) به عنوان مسئول نظارت و ارزیابی در خصوص فرآیند اجرائی کاشت و نحوه مراقبت و نگهداری از عرصه‌های مذکور می‌باشند.

- معاونت حفاظت و امور اراضی سازمان به عنوان متولی نظارت و ارزیابی عرصه‌های احاله مدیریت شده براساس ضوابط ابلاغی ماده ۳ و پاسخگویی لازم به ادارات کل مربوطه به منظور رفع ابهامات احتمالی می‌باشد.

- دفتر آموزش و ترویج مشارکت‌های مردمی موظف است نسبت به برگزاری کارگاه‌های آموزشی و توانمندسازی مورد نیاز به منظور جلب مشارکت جوامع محلی ذیحق، تشکلهای ذینفع محدوده طرح و در صورت ضرورت ایجاد تشکل از طریق مقتضی در سطح هر اداره کل و در مناطق اجرای عملیات اقدام لازم بعمل آورند. مرکز جنگل‌های خارج از شمال موظف است گزارش نظارتی از مجموعه اقدامات انجام شده را براساس مراحل پایش و ارزشیابی به صورت ماهانه به ریاست سازمان اعلام نمایند.

خداکرم جلالی

معاون وزیر و رئیس سازمان

رونوشت

شرح خدمات تهیه طرح
جنگل کاری اقتصادی با مشارکت مردم

فصل ۱ - مقدمه، ضرورت و اهداف اجرایی طرح

- ۱- معرفی کلی منطقه و تشریح ویژگی‌های منطقه طرح (طول و عرض جغرافیایی، ارتفاع از سطح دریا، موقعیت و مساحت)
- ۲- ضرورت‌ها و اهداف اجرایی طرح
- ۳- سوابق اجرایی سایر طرح‌های مرتبط در استان
- ۴- بیان قابلیت، ظرفیت‌ها و امکانات محدوده اجرایی طرح
- ۵- بیان وضعیت مالکیت (حقوقی و ثبتی) در منطقه اجرای طرح

فصل ۲ - مطالعات پایه طرح (رویشگاهی، اقلیمی، پوشش گیاهی)

- ۱- تشریح و معرفی گونه‌های طبیعی موجود در منطقه براساس لیست فلورستیک
- ۲- تشریح وضعیت اقلیمی (منحنی آمبروترمیک) - اطلاعات کمی و تحلیلی بارش و دما
- ۳- تعیین وضعیت منابع آبی و خاکی منطقه
- ۳-۱- **منابع آبی** - میزان منابع آبی قابل دسترسی و تشریح خواص شیمیایی آب منطقه
- ۳-۲- **منابع خاکی** - بافت خاک، نفوذپذیری و ... و آزمایشات مرتبط با وضعیت فیزیک و شیمیایی خاک و تعیین محدودیت‌های خاکی منطقه
- ۴- تهیه نقشه واحد شکل زمین (همگن اکولوژیک) بر اساس نقشه‌های پایه فیزیوگرافی

فصل ۳ - انتخاب گونه‌های اقتصادی چندمنظوره، طراحی کاشت و نحوه

اجرای سامانه‌های آبیگر

- ۱- انتخاب گونه‌های اقتصادی و مناسب با لحاظ شرایط منطقه و نحوه تامین بذر و نهال مورد نیاز کاشت در محدوده طرح
- ۲- شرایط و ضوابط فنی کاشت مشتمل بر (تراکم بذرکاری و نهالکاری، تراکم و درصد کاشت گونه‌ها، روش کاشت متناسب با طراحی سامانه‌های آبیگر، ابعاد گوده‌ها، فاصله کاشت و ...)
- ۳- تهیه نقشه رقومی کاشت (۱:۵۰۰۰)

فصل ۴ - تعیین شرایط قانونی و ضوابط مشارکت در اجرای طرح

- ۱- تعیین شرایط و ضوابط مشارکت مردم در اجراء و نگهداری طرح
- ۲- تعیین نوع و ساختار مشارکت در اجرای طرح (دولتی و غیر دولتی)

- ۳- شرایط افراد مشارکت جو (اشخاص حقیقی، تعاونی و تشکل‌ها و ...)
۴- بیان ضوابط قانونی مشارکت (براساس ماده ۳ و ...)

فصل ۵ - تهیه و تدوین برنامه های زمانی و مکانی عملیات اجرایی کاشت و

مراقبت از طرح

- ۱- وضعیت مراقبت و نگهداری طرح شامل:
۱-۱ عملیات آبیاری (شامل دفعات آبیاری - دوره آبیاری - حجم آبیاری - روش آبیاری و...)
۱-۲ عملیات واکاری (درصد واکاری، نوع گونه ها و ...)
۱-۳ عملیات پرورشی (سله شکنی، مرمت گوده‌ها و بانکتها و...)
۱-۴ عملیات کنترل و مبارزه با آفات و امراض
۲- تهیه جدول هزینه های ثابت و جاری و درآمدهای طرح به تفکیک (۱سال اجراء + ۳سال مراقبت)
۳- تعیین منابع مالی تهیه طرح و مراقبت و نگهداری از جنگلکاری
۴- تهیه و تدوین برنامه‌های زمانی و مکانی عملیات اجرایی کاشت
۵- تهیه و تدوین برنامه‌های زمانی و مکانی عملیات اجرایی مراقبت از طرح
۶- بررسی ملزومات و نیروی انسانی مورد نیاز اجراء و مراقبت از طرح
۷- نحوه نظارت بر اجرای طرح

فصل ۶ - بیان و توجیه اقتصادی طرح در دوره ده ساله

- ۱- اثرات اجرایی طرح
۲- اثرات اقتصادی طرح
۳- نسبت هزینه - فایده طرح جنگلکاری اقتصادی با مشارکت مردم در طول دوره بهره برداری

فصل ۷ - ارزیابی و پایش طرح

- پس از پایان دوره اجرای طرح و براساس دستورالعمل ابلاغی مرکز، موارد ذیل تهیه و تدوین و به عنوان ضمیمه کتابچه طرح، الحاق خواهد شد.
۱- تکمیل نقشه‌های رقومی کاشت
۲- مستندسازی به وسیله تصویر برداری و تهیه عکس از مراحل مختلف اجرایی و نگهداری طرح
۳- تهیه شناسنامه اجرایی طرح
۴- تهیه و تکمیل فرمهای نظارتی و پایش طرح

شماره: ۹۹/۱۲/۷۷۸۰

تاریخ: ۱۳۹۹/۳/۲۵

پیوست: دارد

جمهوری اسلامی ایران

وزارت جهاد و امور اجتماعی
مدیریت منابع، مرتع و آبزی‌داری

« من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق »

مدیران کل محترم منابع طبیعی و آب‌خیزداری استانها

موضوع: ضوابط تعیین محدوده ذخیره گاههای جنگلی

با سلام،

احتراما پیرو ابلاغ راهنمای شرح خدمات تهیه طرح مدیریت ذخیره گاههای جنگلی (طی نامه شماره ۹۷/۱۲/۳۸۵۱۷ تاریخ ۹۷/۱۱/۲۹) و دستورالعمل اجرایی مدیریت ذخیره گاهها (طی نامه شماره ۹۸/۱/۶۵۷۴ مورخ ۹۸/۳/۱) و در راستای اجرایی شدن فرایند تشخیص، تعیین حدود و آگهی قرق ذخیره گاه های جنگلی به عنوان یکی از اولویتهای نه گانه سازمان در سال ۱۳۹۹، به پیوست ضوابط تعیین محدوده استقرار و مرز ذخیره گاه های جنگلی جهت اجرا ابلاغ می گردد. مقتضی است ادارات کل نسبت به تدقیق محدوده ذخیره گاههای جنگلی قبلی که تا کنون آگهی نشده اند و همچنین تعیین محدوده ذخیره گاههای جنگلی جدید اقدام و پس از تأیید محدوده توسط کمیته فنی اداره کل، نسبت به انتشار آگهی قرق محدوده ذخیره گاهها اقدام و نتیجه را حسب مورد به مرکز جنگل های خارج شمال، دفتر جنگلکاری، پارکها و ذخیره گاههای جنگلی و همچنین دفتر مهندسی و مطالعات اعلام و رونوشتی از مکاتبات را به شورای عالی ارسال نمایند.

لازم به ذکر است در راستای تسریع در انجام وظایف محوله از تاریخ ابلاغ این نامه تایید و تصویب محدوده ذخیره گاهها به مدت یک سال به کمیته های فنی استان تفویض میگردد.

کامران پور مقدم

رئیس شورای عالی جنگل، مرتع و آب‌خیزداری

رونوشت:

جناب آقای منصور معاون محترم وزیر و رئیس سازمان

جناب آقای نوبخت معاون محترم امور جنگل

جناب آقای شهبازی معاون محترم آب‌خیزداری، امور مرتع و بیابان

جناب آقای افراسیابی معاون محترم حفاظت و امور اراضی

جناب آقای عباس نژاد فرمانده محترم یگان حفاظت

جناب آقای جمشیدپناه مشاور و مدیرکل محترم حوزه ریاست، بازرسی، ارزیابی عملکرد و پاسخگویی به شکایات

جناب آقای افلاطونی مدیر کل محترم دفتر حقوقی

جناب آقای بیانی مدیرکل محترم دفتر مهندسی و مطالعات

جناب آقای منصوری عضو اصلی محترم شورای عالی جنگل، مرتع و آب‌خیزداری

جناب آقای موسوی نژاد عضو اصلی محترم شورای عالی جنگل، مرتع و آب‌خیزداری

سرکار خانم آدبش عضو اصلی محترم شورای عالی جنگل، مرتع و آب‌خیزداری

جناب آقای امین پور عضو محترم اصلی شورای عالی جنگل، مرتع و آب‌خیزداری

جناب آقای بدری پور عضو اصلی محترم شورای عالی جنگل، مرتع و آب‌خیزداری

جناب آقای سلیمانی اسوئی عضو اصلی محترم شورای عالی جنگل، مرتع و آب‌خیزداری

جناب آقای بابایی کفناکی کارشناس محترم شورای عالی جنگل

ضوابط تعیین محدوده استقرار گونه
و مرز ذخیره گاه جنگلی

❖ پیرو ابلاغ دستورالعمل اجرایی مدیریت ذخیره گاه ها طی نامه شماره ۹۸/۱/۶۵۷۴ مورخ ۹۸/۳/۱ و به منظور اجرایی شدن تبصره ۱ ماده ۱ قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخائر جنگلی کشور مصوب مجلس شورای اسلامی شاخص های تعیین محدوده استقرار و مرز گونه های ذخیره گاهی برای اعلام آگهی قرق به شرح زیر اعلام می گردد:

کلیات:

❖ بر اساس ماده یک قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخائر جنگلی کشور، گونه های شمشاد، زربین، سرخدار، سرو خمرهای، سفید پلت، حرا و چنل، ارس، فندق، زیتون طبیعی، بنه (پسته وحشی)، ششم، گردو (جنگلی) و بادام وحشی (بادامک) برای تعیین محدوده و مرز ذخیره گاه در اولویت قرار دارند و سایر گونه های جنگلی که به لحاظ شرایط اکولوژیکی به عنوان گونه های منحصر به فرد و با ارزش ژنتیکی، در معرض خطر و در حال انقراض شناسایی می شوند در اولویت بعدی قرار می گیرند.

❖ در این دستورالعمل منظور از تراکم عبارت از تعداد پایه های درختی گونه های ذخیره گاهی در واحد سطح می باشد.

تعیین محدوده استقرار:

❖ برای تعیین محدوده استقرار گونه ذخیره گاهی ابتدا با در نظر گرفتن شرایط رویشگاه، نقاط پرتراکم حضور گونه در عرصه ها شناسایی و انتخاب و سپس به سمت مناطق با تراکم کمتر تسری می یابد. بدین ترتیب محدوده استقرار تا آخرین پایه های گونه ذخیره گاهی که دارای پیوستگی با پوشش درختی گونه مورد نظر می باشد گسترش یافته و خاتمه می یابد.

تعیین مرز ذخیره گاه:

❖ برای مشخص شدن مرز ذخیره گاه در طبیعت، عوارض طبیعی (یال و دره) ملاک عمل می باشد. چنانچه محدوده استقرار و انتشار پایه گونه ذخیره گاهی که قبلاً تعیین شده، از عوارض زمین تبعیت نکند هریک از عوارض زیر که در نزدیکترین فاصله به محدوده تعیین شده برای استقرار پایه ها قرار گرفته باشد به عنوان مرز ذخیره گاه لحاظ می گردد که به ترتیب اولویت عبارتند از:

• رودخانه

• جاده و مسیرهای دسترسی

• آزیموت جغرافیایی

❖ چنانچه به واسطه تعیین مرز با استفاده از عوارض زمین، تعدادی از پایه های گونه ذخیره گاهی در خارج از مرز تعیین شده واقع شود و تعداد این پایه ها و مساحت آن قابل توجه نباشد این عرصه نیز به محدوده ذخیره گاه که در داخل عوارض واقع شده است الحاق و با آزیموت مرز آن مشخص می گردد. و در صورتی که این تعداد پایه از نظر وسعت قابل توجه باشد به عنوان محدوده جدید در نظر گرفته می شود. تصمیم گیری در این خصوص با کمیته فنی استان است.

❖ محدوده ذخیره گاه باید با اولویت از مناطق بکر و کمتر تخریب شده انتخاب شود در صورت عدم وجود منطقه بکر، و با هدف حفظ گونه ذخیره گاهی، انتخاب ذخیره گاه از مناطق دست خورده و تخریب شده نیز بلامانع است.

❖ در صورت وجود راه مالرو، مسیر کوچ عشایر و جنگل نشینان در محدوده ذخیره گاه اولویت با تغییر مسیرهای یاد شده می‌باشد. در غیر اینصورت مرز بین جاده و ذخیره گاه از هردو سمت باید محصور گردد.

❖ انتخاب ذخیره گاه در محدوده حریم روستا طی توافقنامه با شورای اسلامی و دهیاری روستا اجرایی گردد. از این طریق امکان حفاظت و مدیریت بهتر ذخیره گاه میسر خواهد شد.

❖ در صورت درخواست سازمان حفاظت محیط زیست برای ارتقاء سطح حفاظتی عرصه‌های واجد گونه‌های ذخیره گاهی به یکی از مناطق چهارگانه حفاظت محیط زیست، ابتدا باید محدوده ذخیره گاه برای انجام فرآیند آگهی قرق از محدوده مورد درخواست آن سازمان کسر و سپس در ارتباط با بقیه عرصه اظهار نظر گردد.

❖ انتخاب ذخیره گاه در محدوده مناطق چهارگانه تحت مدیریت سازمان حفاظت محیط زیست باید با هماهنگی و موافقت سازمان مذکور انجام شود.

❖ ادارت کل موظفند گروه‌های کارشناسی متشکل از کارشناسان خیره جنگل، نقشه برداری و GIS برای انجام عملیات صحرایی، تعیین محدوده استقرار گونه‌ها و مرز ذخیره گاه و برداشت‌های زمینی تعیین نمایند.

❖ مستثنیات و تاسیسات موجود در محدوده تعیین شده برای ذخیره گاه های جنگلی باید مشخص و از مساحت آگهی کسر گردد.

❖ تمامی نقشه‌های تهیه شده از محدوده ذخیره گاه های استان باید بر اساس استانداردهای اعلامی از سوی دفتر مهندسی و مطالعات سازمان و به صورت رقومی در اداره مهندسی و مطالعات استان تهیه و ارائه گردد.

❖ مرجع تصویب محدوده استقرار؛ مرز ذخیره گاه و نقشه‌های رقومی تهیه شده، کمیته فنی در استان می‌باشد.

❖ پس از تصویب مرز و نقشه ذخیره‌گاه، فرآیند انتشار و اعلام آگهی قرق برای محدوده مصوب انجام خواهد شد.

طرح مدیریت ذخیره‌گاه:

❖ پس از انتشار آگهی قرق؛ لازم است تا لایه‌های ضربه‌گیر برای ذخیره‌گاه پیش‌بینی شود. و سپس طرح مدیریت ذخیره‌گاه‌های جنگلی (مجموعاً برای محدوده آگهی شده و لایه‌های ضربه‌گیر) بر اساس راهنما و شرح خدمات تهیه طرح مدیریت ذخیره‌گاه‌های جنگلی که طی نامه شماره ۹۷/۱۲/۳۸۵۱۷ مورخ ۹۷/۱۱/۲۹ ابلاغ شده است در دستور مطالعه و تهیه طرح قرار گیرد.

❖ لازم به ذکر است چنانچه شرایط عرصه اجازه دهد می‌توان تا ۵ ناحیه ضربه‌گیر که مساحت مجموع آنها حداکثر ۵ برابر مساحت محدوده ذخیره‌گاه آگهی شده یا معادل ۵ برابر فاصله مرکز ذخیره‌گاه تا آخرین تک پایه گونه ذخیره‌گاهی است، در نظر گرفته شود.

❖ چنانچه در برخی ذخیره‌گاه‌ها با توجه به شرایط عرصه امکان پیش‌بینی لایه ضربه‌گیر وجود نداشته باشد طرح صرفاً برای محدوده ذخیره‌گاه تهیه می‌گردد.

❖ با توجه به ضرورت مدیریت یکپارچه ذخیره‌گاه‌ها و با هدف حذف عواملی که باعث آسیب رسیدن به یکپارچگی ذخیره‌گاه می‌شود. مستثنیات موجود در محدوده و لایه‌های ضربه‌گیر ذخیره‌گاه بر اساس ضوابط و قوانین موجود تعیین تکلیف و به سطح ذخیره‌گاه الحاق شود.

آگهی قرق ذخیره گاه جنگلی... (نام ذخیره گاه) ...

بدینوسیله به اطلاع عموم می‌رساند اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان ..... به تجویز ماده یک قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور و ماده ۵۰ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگلها و مراتع، اراضی ملی و محدوده ذخیره‌گاه جنگلی با پوشش گونه ای ..... از توابع شهرستان ..... واقع در پلاک ثبتی به شماره ..... اصلی موسوم به ..... بخش ..... با مشخصات و حدود اربعه زیر، طبق نقشه با مساحت ..... هکتار از سال ..... به مدت ۱۰ سال قرق اعلام می‌گردد.

حداکثر، شمال شرقی	zone	X:	Y:
موقعیت کلی	zone	X:	Y:
حداقل، جنوب غربی	zone	X:	Y:
		جنوب:	شمال:
		شرق:	غرب:

بدیهی است هرگونه دخل و تصرف، چرای دام، بوته‌کشی، قطع انبجار و تخریب در این محدوده به استناد مواد مذکور و همچنین مواد ۴۲ و ۴۳ مکرر، ۴۴ و ۴۴ مکرر قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگلها و مراتع و نیز ماده ۶۹۰ قانون مجازات اسلامی ممنوع بوده و متخلف و مرتکب علاوه بر جبران خسارات وارده تحت تعقیب و به مجازات مقرر قانونی محکوم خواهد شد.

نام و نام خانوادگی

مدیر کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان .....

راهنمای تهیه
طرح مدیریت ذخیره‌گاه‌های جنگلی

تنوع زیستی که شامل "تنوع زیست بوم‌ها، گونه‌ها و ژن‌ها" است در مناطقی با توان اکولوژیکی پایین و آسیب‌پذیر از نظر کمی و کیفی رو به کاهش می‌باشد، بطوریکه گونه‌هائی که در یک رویشگاه از نظر صفات ژنتیکی در مقایسه با همان گونه در سایر رویشگاه‌ها برتر می‌باشند، در شرایط ویژه و حساس قرار گرفته و در طرح‌های مدیریت ذخیره‌گاه‌ها مورد توجه قرار می‌گیرند و از طرفی به جهت اهمیت حفظ تنوع بیولوژیکی به منظور برقراری تعادل و پایداری اکوسیستم‌ها و بیوسفر و ممانعت از انقراض تعداد زیادی از گونه‌های مهم گیاهی بر اثر دخالت‌های غیر معمول انسان، ذخیره‌گاه‌ها مورد توجه سازمان‌های بین‌المللی نیز واقع شده‌اند. لذا اهمیت موضوع ایجاب می‌نماید به عنوان افرادی که در یک نظام تشکیلاتی مرتبط انجام وظیفه می‌نماییم به این موضوع حساس‌تر شده و رسالت خود را براساس استانداردهای بین‌المللی به انجام رسانیم و در قالب طرح‌های مدیریت ذخیره‌گاه‌ها ضمن شناسائی گونه‌های ذخیره‌گاهی و بررسی روند توالی اکوسیستم، دامنه و روند انقراض گونه‌های گیاهی را با مدیریت مناسب کاهش دهیم به نوعی که رویشگاه از تعادل اکولوژیکی لازم برخوردار گردد.

فصل اول: کلیات

- ۱-۱- مقدمه: اهمیت موضوع و گونه ذخیره گاهی
- ۱-۲- اهداف طرح: شمه ای از دلایل حفظ گونه های جنگلی در رویشگاه های طبیعی
  - ۱-۱-۲- در جهت پایداری محیط طبیعی (تنوع گیاهی)
  - ۲-۱-۲- دستاوردهای پزشکی، دارویی و صنعتی
- ۱-۳- سوابق مطالعاتی و اجرایی محدوده طرح

فصل دوم: موقعیت و وضعیت منطقه

- ۱-۲- وضعیت رویشگاه: در این بخش مباحث کلی رویشگاه بررسی خواهد شد
  - ۱-۱-۲- موقعیت جغرافیایی استان - شهرستان - بخش - دهستان
  - ۲-۱-۲- مساحت ذخیره گاه
  - ۳-۱-۲- امکان دسترسی
  - ۴-۱-۲- واقع بودن در داخل یا خارج از طرح های جنگلداری و یا سایر طرح های منابع طبیعی

فصل سوم: مطالعات پایه

- ۱-۳- فیزیوگرافی و توپوگرافی منطقه:
  - ۱-۱-۳- تعیین مرزهای منطقه مطالعاتی براساس عوارض طبیعی ، مصنوعی و آزیموت
  - ۲-۱-۳- تهیه مدل ارتفاعی رقومی مناسب
  - ۳-۱-۳- تهیه نقشه شیب منطقه در چهار کلاسه شیب ۰-۱۵ و ۱۵-۳۰ و ۳۰-۶۰ و بیش از ۶۰ و تفسیر نقشه شیب با مقیاس مناسب
  - ۴-۱-۳- تهیه نقشه ارتفاع و تعیین حداقل ، حداکثر و متوسط ارتفاع محدوده طرح با مقیاس مناسب
  - ۵-۱-۳- تهیه نقشه جهت‌های جغرافیایی در ۵ طبقه شمال، شرق، جنوب، غرب و بدون جهت (flat) با مقیاس مناسب
  - ۶-۱-۳- موقعیت ذخیره گاه (طول و عرض جغرافیایی) و حدود اربعه و بررسی وضعیت مالکیت عرصه
  - ۷-۱-۳- بررسی سایر مشخصاتی که برای شناخت بیشتر از منطقه به موضوع کمک نماید.
  - ۸-۱-۳- تلفیق لایه های شیب ، جهت و ارتفاع و تهیه نقشه شکل زمین

۳-۱-۹- تهیه نقشه کاربری فعلی اراضی (وضعیت موجود) با مقیاس مناسب

۳-۲- آب و هوا و اقلیم:

- ۳-۲-۱- میزان بارندگی و پراکنش بارندگی
- ۳-۲-۲- نوع بارش ها، مدت و شدت بارش
- ۳-۲-۳- دمای حداکثر و حداقل مطلق و دمای متوسط روزانه ، ماهانه و سالانه و طول دوره یخ بندان
- ۳-۲-۴- تعیین نوع اقلیم به دو روش آمبروزه و دومارتن و تعیین فصل خشک حیاتی و تجزیه و تحلیل آن
- ۳-۲-۵- تعیین رطوبت نسبی
- ۳-۲-۶- وضعیت باد غالب

۳-۳- بررسی اجمالی هیدرولوژی منطقه:

- ۳-۳-۱- تعیین رودخانه‌های دائمی و فصلی یا آبراهه‌های اصلی و فرعی در منطقه
- ۳-۳-۲- تهیه نقشه هیدرولوژی منطقه با استفاده از نقشه توپوگرافی با مقیاس مناسب
- ۳-۳-۳- بررسی اجمالی دبی متوسط و پیک آبراهه‌های اصلی و موثر
- ۳-۳-۴- بررسی چشمه‌ها در منطقه و مشخص نمودن آن بر روی نقشه با ذکر دبی متوسط

۳-۴- زمین شناسی و ژئومرفولوژی:

- ۳-۴-۱- توضیح مختصر مربوط به تشکیلات زمین شناسی منطقه (تیپ و رخساره های ژئومرفولوژی)

۳-۵- بررسی خاک منطقه:

- ۳-۵-۱- شناسایی افق‌های خاک
- ۳-۵-۲- بررسی بافت خاک و ساختمان خاک
- ۳-۵-۳- عمق و نوع لایه محدود کننده
- ۳-۵-۴- زهکشی خاک (میزان نفوذپذیری)
- ۳-۵-۵- بررسی ریشه دوانی ، سنگلاخی بودن عرصه
- ۳-۵-۶- بررسی فرسایش پذیری خاک
- ۳-۵-۷- تعیین تیپ خاک
- ۳-۵-۸- بررسی محدودیت‌های خاک و شناسایی افق های محدود کننده و شوری خاک
- ۳-۵-۹- ESP – SAR – PH خاک

۱۰-۵-۳- تعیین نوع هوموس خاک

۱۱-۵-۳- ارائه نقشه خاک شناسی با مقیاس مناسب

۶-۳- پوشش گیاهی :

۱-۶-۳- اکولوژی انفرادی (آت اکولوژی) گونه ذخیره‌گاهی و بررسی شاخص‌های تنوع زیستی (تنوع - گونه‌ای، غنا و یکنواختی) با تکیه بر شاخص غلبه گونه‌ای یا درصد تاج پوشش

۲-۶-۳- بررسی کمی و کیفی توده ذخیره‌گاهی با استفاده از روش آماربرداری کلاسیک (شدت با توجه به ساختار و همگنی و یا ناهمگنی و مساحت ذخیره گاه تعیین می‌شود)

۱-۲-۶-۳- بررسی ساختار توده جنگلی ذخیره گاهی

۱-۱-۲-۶-۳- تعیین تراکم و درصد تاج پوشش جنگل در طبقات ۰-۳۰، ۳۰-۵۰، ۵۰-۷۰ و بیش از ۷۰ درصد و ارائه نقشه با مقیاس مناسب

۲-۱-۲-۶-۳- تعیین تعداد و درصد تراکم گونه ذخیره گاهی در طبقات ۰-۱۰، ۱۰-۲۰، ۲۰-۳۰، ۳۰-۴۰، ۴۰-۵۰، ۵۰-۶۰، ۶۰-۷۰، ۷۰-۸۰ و ۸۰ درصد به بالا به همراه ارائه نقشه با مقیاس مناسب

۳-۱-۲-۶-۳- دامنه پراکنش ارتفاعی گونه ذخیره گاهی

۴-۱-۲-۶-۳- معرفی لیست گونه‌های علفی، بوته‌ای، درختچه‌ای - درختی به ترتیب فراوانی

۲-۲-۶-۳- بررسی کمی و کیفی تجدید حیات و ثبت آن در فرم‌های خاص و کنترل آنها در بررسی‌های آتی از هسته مرکزی در جهت مقایسه روند بازسازی

۳-۲-۶-۳- بررسی سلامت و شادابی توده

۱-۳-۲-۶-۳- بررسی آفات و بیماری‌های منطقه و ارائه راهکارهای کنترل و مبارزه با آفات و بیماری‌ها

۳-۶-۳- تحلیل جوامع گیاهی

۱-۳-۶-۳- بررسی توالی و تواتر (جنگل پیشاهنگ، بینابینی، کلیماکس)

۲-۳-۶-۳- تحلیل روند طبیعی توالی و تواتر

۴-۳-۶-۳- بررسی روند تخریبی و سیر قهقراپی جنگل

۵-۳-۶-۳- بررسی گونه‌های در حال انقراض، نادر، مورد تهدید و گونه‌های با صفات ژنتیکی برتر

۱-۵-۶-۳- رسم منحنی تعداد و طبقات قطری گونه ذخیره گاهی و مقایسه آن با توزیع نرمال و برآورد روند کاهش جمعیت گونه ذخیره گاهی طی ۳۰ سال گذشته

۷-۳- بررسی حیات وحش منطقه

۱-۷-۳- معرفی جانوران موجود در منطقه و بررسی تعداد، تراکم و نحوه مهاجرت آنها

۲-۷-۳- اثرگذاری و اثرپذیری حیات وحش از گونه‌های ذخیره‌گاهی و رویشگاه مورد نظر

فصل چهارم: بررسی مسائل اجتماعی و اقتصادی

- ۴-۱- بررسی جمعیتی روستا و تعداد خانوار و افراد ساکن در مجاورت طرح و نوع اشتغال آنها
- ۴-۲- بررسی تعداد واحد دامی و نوع دام در مجاورت منطقه ذخیره گاهی
- ۴-۲- بررسی ریشه‌های اصلی تخریب در ذخیره گاه (به تفکیک عوامل)
- ۴-۵- مطالعه معضلات اجتماعی و اقتصادی و ارائه طریق برای رفع نارسائی‌ها
- ۴-۶- بررسی و تعیین موقعیت واحدهای صنعتی یا طرح‌های ملی مجاور محدوده ذخیره گاه بر روی نقشه با مقیاس مناسب
- ۴-۷- بررسی سایر فاکتورهای تخریب
- ۴-۸- بررسی سوابق آموزشی و سطح سواد افراد و میزان آموزش پذیری و همکاری در راستای آشنایی ارزش‌های ذخیره گاهی در جوامع محلی همجوار طرح

فصل پنجم: تلفیق و سنتز و برنامه ریزی

- ۵-۱- تلفیق و سنتز
  - ۵-۱-۱- تلفیق لایه شکل زمین با لایه پراکنش و درصد تراکم گونه ذخیره گاهی و استفاده از سایر لایه‌های موثر در محدوده طرح برای تعیین هسته مرکزی و بافرها
  - ۵-۲- تنظیم و ارائه برنامه مدیریت ذخیره گاه
    - ۵-۲-۱- انتشار آگهی قرق از طریق رسانه‌های گروهی و تعیین اعتبار مورد نیاز جهت اقدام
    - ۵-۲-۲- محصور نمودن هسته مرکزی
    - ۵-۲-۳- آموزش و ترویج مستمر و موثر اهالی در بحث حفظ و ضرورت ایجاد ذخیره گاه جنگلی
    - ۵-۲-۴- ارائه برنامه در زمینه تجدید حیات طبیعی و جلوگیری از فرسایش خاک
    - ۵-۲-۵- احداث ساختمان نگهداری و گماردن قرقبان برای حفاظت و حمایت از عرصه ذخیره گاه
    - ۵-۲-۶- برنامه ریزی مکانی برای تاسیسات و تسهیلات تحقیقاتی، آموزشی، تفریحی و اداری
    - ۵-۲-۷- تهیه و تنظیم طرح تجدید نظر (بررسی ضرورت - زمان تهیه طرح و هزینه تهیه طرح)

فصل ششم: شرح هزینه‌ها و برنامه زمانبندی طرح

- ۶-۱- تعیین پروژه‌ها و عملیات مورد نیاز در محدوده ذخیره گاه براساس زون‌های هسته مرکزی و زون‌های بافر

- ۲-۶- تهیه جداول زمانی و مکانی عملیات اجرایی، حجم کار و تنظیم جدول هزینه‌ها
۳-۶- ضمیمه نمودن فرم‌های کنترل و پایش برای ارزیابی پروژه‌های اجرایی

فصل هفتم: پایش و ارزیابی

۱-۷- برنامه نظارت مستمر، پایش و تولید داده بعد از قرق هسته شامل:

۱-۷-۱- پایش پوشش گیاهی

- تهیه فهرست گونه‌های گیاهی موجود (درختی، درختچه‌ای، علفی) با جمع آوری نمونه بصورت سالانه
- بررسی و ارائه گزارش در خصوص میزان رویش، شادابی و کیفیت، میزان تجدید حیات و بذردهی بصورت سالانه در فرم‌های مشخص

• بررسی و ارائه گزارش در خصوص هجوم آفات و امراض بصورت ادواری

- بررسی و ارائه گزارش در خصوص تاثیر عوامل مخرب طبیعی (سیل، زلزله، باد، برف، سرمای دیررس، خشکسالی و ...) و عوامل مخرب غیر طبیعی یا انسانی (قطع درختان، تصرف عرصه، حریق عمدی و ...)

۲-۱-۷- پایش وضعیت خاک (وضعیت زهکشی، هیدرومورفی، فرسایش، لغزش و ...) و ارائه گزارش بصورت ادواری

۲-۱-۷- پایش وضعیت آب (سطح ایستابی، بروز سیل، آب‌های دائمی و موقت موثر در منطقه و ...)

۲-۷- ارزیابی برنامه‌های مدیریت ذخیره‌گاه جنگلی و بررسی وضعیت فعلی و آینده ذخیره‌گاه جنگلی

دستورالعمل اجرایی
مدیریت ذخیره گاه های جنگلی

ذخیره‌گاه‌های جنگلی از موضوعات مهمی است که در چند دهه گذشته به جهت اهمیت و حفظ تنوع بیولوژیکی (تنوع گیاهی و ژنتیکی و تنوع جانوری) در جهت برقراری تعادل و پایداری اکوسیستم‌ها و بیوسفر از یک سو و از سوی دیگر انقراض تعداد زیادی از گونه‌های مهم گیاهی و جانوری بر اثر دخالت‌های غیرمعقول و غیر مسئولانه انسان و سایر عوامل تهدید کننده، مورد توجه سازمان‌های بین‌المللی و سازمان‌های ذی‌ربط داخلی بوده است.

ذخیره‌گاه جنگلی، قسمتی از جنگل است که به دلیل داشتن گونه‌های گیاهی نادر یا در معرض خطر انقراض یا داشتن رویشگاه خاص، محافظت می‌گردد تا از انقراض گونه یا تخریب رویشگاه جلوگیری شود. به عبارت دیگر، رویشگاه طبیعی گونه‌های گیاهی در حال انقراض، گونه‌های نادر گیاهی، گونه‌های گیاهی مورد تهدید و رویشگاه طبیعی منتخب از تمامی گونه‌های درختی بومی کشور که دارای ارزش ژنتیکی بالا هستند در گستره‌های به نام ذخیره‌گاه جنگلی تحت مدیریت قرار می‌گیرد. برنامه‌های اجرایی این گونه‌ها مناطق ظرافت و پیچیدگی خاصی دارد و لازم است برای حفاظت از این مناطق و به منظور استمرار زادآوری برنامه ریزی خاصی تدوین و اجرا گردد.

ذخیره گاه بیوسفر یا ذخیره گاه زیست کره (Biospher Reserve):

❖ مناطق حفاظت شده طبیعی-زیستی بین‌المللی هستند که علاوه بر حفاظت، دستاوردهایی نظیر ارائه سایت‌های مطالعاتی کم نظیر به دانشمندان و تجربه مهارت انسان در پشتیبانی از توسعه پایدار را نمایان می‌سازند. اعلام ذخیره گاه‌های زیست کره برای جلوگیری از تغییرات برگشت ناپذیر و بهره‌برداری ناپایدار از منابع طبیعی، در عین نیاز به بهره‌برداری از طبیعت (باتوجه به رشد روزافزون جمعیت) شکل گرفته است و به یکی از تقسیم‌بندی‌های مهم حفاظتی جهان تبدیل شده است. این مناطق حفاظت شده از طرف یونسکو تحت پوشش دفتر شورای هماهنگی بین‌المللی برنامه انسان و کره مسکون (MAB (Man And Biosphere قرار دارند.

ذخیره گاه جنگلی (Forest Reserve):

❖ ذخیره‌گاه‌های جنگلی الگوهای کوچک شده ذخیره‌گاه‌های بیوسفر (Biospher Reserve) هستند که در آن گونه‌های منحصر به فرد و کمیاب و یا گونه‌های در معرض انقراض به صورت طبیعی روئیده‌اند. ذخیره گاه‌های جنگلی در ابعاد کمی کوچکتر تابع رویشگاه‌های گونه‌های بومی که از نظر ژنتیکی در مقایسه با رویشگاه‌های دیگر همان گونه دارای برتری می‌باشند انتخاب می‌گردد و گاهی شامل تیپ‌های جنگلی ویژه مشتمل از یک یا چند گونه نیز می‌باشند. با توجه به اینکه حفظ این گونه‌های با ارزش در محیط‌های طبیعی تنها در سایه حفاظت جدی و مدیریت علمی اکوسیستم امکان پذیر است می‌توان گفت که مطلوب‌ترین روش جهت حفظ گونه‌های نادر و در حال انقراض و در معرض تهدید با صفات ژنتیکی برتر، حفاظت آنها در رویشگاه‌های اصلی و طبیعی تحت عنوان حفاظت در نقطه منشاء (in-situ conservation) می‌باشد.

زون‌بندی (Zoning):

❖ زون بندی کوششی است هدفمند که به منظور تشخیص و تفکیک زون‌ها، براساس معیارهای حفاظت از منابع (فیزیکی و زیستی) و انجام توسعه متناسب با آن انجام می‌شود که در پایان منجر به تدوین برنامه فعالیت‌های هر زون می‌گردد.

سیاهه قرمز اتحادیه بین‌المللی حفاظت از محیط زیست IUCN:

❖ در سیاهه قرمز IUCN گونه‌ها به نه گروه، بخش شده‌اند که این تقسیم‌بندی بر پایه معیارهایی چون نرخ کاهش جمعیت، اندازه جمعیت، گستردگی و اندازه قلمرو و میزان پخش شدگی در جمعیت و منطقه زندگی آنها انجام شده که عبارتند از:

۱. **گونه منقرض شده (Extinct : EX):** این گونه و یا گونه‌ها در کره زمین منقرض شده‌اند و هیچ گونه شک معقولی در مرگ آخرین فرد بازمانده آن وجود نداشته باشد به عبارتی هیچ نمونه زنده‌ای از گیاه وجود ندارد.

۲. **گونه‌های منقرض در طبیعت (Extinct in the Wild : EW):** این گونه‌ها در اکوسیستم‌های جنگلی و طبیعی از بین رفته و تنها در مناطق غیر رویشگاهی توسط انسان حفظ شده‌اند. زمانی می‌توان گونه را منقرض شده در طبیعت به شمار آورد که طی بررسی‌های همه جانبه از زیستگاه‌های مشخص یا قابل انتظار آن در مدت زمان کافی (در طول روز، فصل، سال) در تمام گستره تاریخی و جغرافیایی آن، هیچ گونه مدرکی دال بر وجود آن به دست نیاید. بررسی‌های میدانی باید در چارچوب زمانی مناسب، چرخه زندگی و اشکال زیست گونه را در برگیرد.

۳. **گونه در معرض انقراض (Critically Endangered : CR):** وضعیت بحرانی و احتمال بسیار بالای منقرض شدن در طبیعت. بالاترین درجه ریسک برای گونه‌ها در سیاهه قرمز است که توسط اتحادیه بین‌المللی حفاظت از محیط زیست (IUCN) به گونه‌ها، با توجه به وضعیت بقایشان، داده می‌شود. در معرض انقراض به این معنا است که جمعیت گونه کاهش یافته یا در طی سه نسل آینده به زیر ۸۰٪ جمعیت کنونی برسد. از آنجا که IUCN تا هنگامی که بررسی‌های فراگیر و دقیق درباره منقرض شدن یک گونه انجام ندهد آن گونه را در شمار گونه‌های در معرض انقراض نگه می‌دارد، تعدادی از گونه‌هایی که احتمالاً منقرض هستند هنوز در این رده قرار دارند.

۴. **گونه در معرض خطر (Endangered : EN):** احتمال بالای انقراض در طبیعت. گونه ای است که به دلیل تعداد کم یا تهدیدات ناشی از تغییرات محیطی یا اکولوژیکی در معرض خطر انقراض قرار دارد.

۵. **گونه آسیب‌پذیر (Vulnerable : VU):** احتمال بالای تهدید و در خطر بودن در طبیعت. برچسب گونه آسیب‌پذیر به آن معنا است که در صورتی که وضعیت گونه مورد بررسی و عوامل تهدیدکننده آن بهبود نیابند، گونه در آینده در معرض خطر (EN:Endangered) خواهد بود. آسیب‌پذیری، بیشتر به دلیل از میان رفتن قلمرو یا تخریب پدید می‌آید.

۶. **گونه در نزدیکی تهدید (Near Threatened : NT):** احتمال دارد در آینده نزدیک در تهدید قرار گیرد. در نزدیکی تهدید وضعیت بقایی برای موجوداتی است که نشان‌دهنده در تهدید نبودن گونه در زمان حال است ولی هنوز نگرانی درباره اینکه در آینده به حالت تهدید شده برود، وجود دارد.

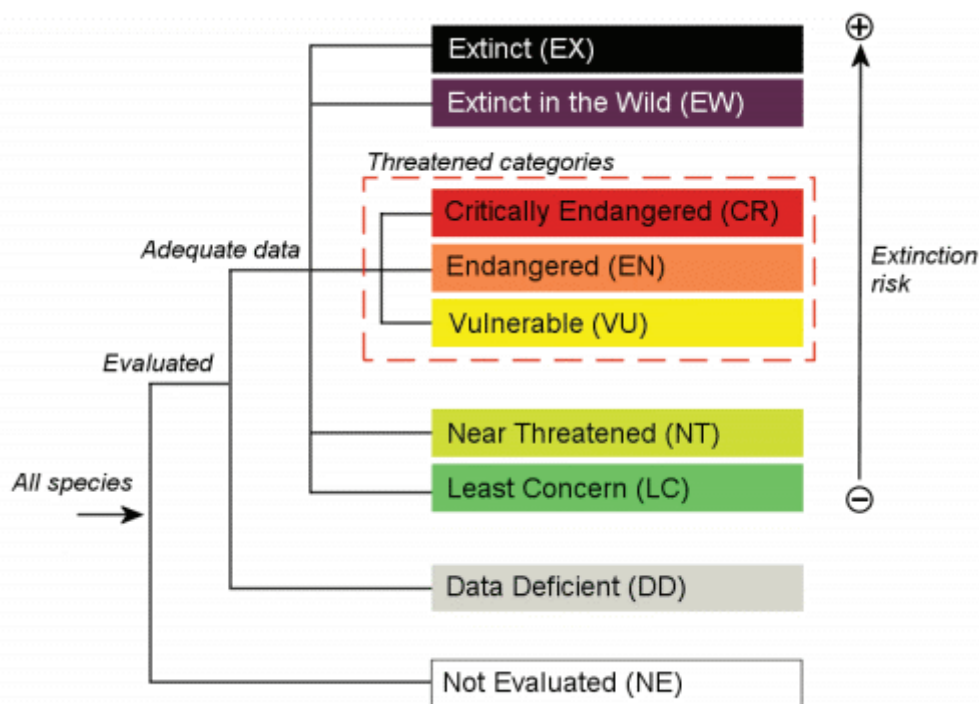
۷. **گونه در کمترین نگرانی (Least Concern : LC):** کمترین تهدید. شرایط مناسبی دارد و نیازی برای طبقه‌بندی در گروه‌های تهدید شده نیست. گونه‌هایی که پرشمار هستند و در مناطق گسترده‌ای از جهان حضور دارند در این دسته قرار می‌گیرند و دارای وضعیت بقای خوب و دارای تعادل هستند و نگرانی بابت ریسک انقراضشان وجود ندارد و تا هنگامی که بررسی کافی و دقیقی بر تعداد و جمعیت یک گونه زیستی توسط اتحادیه بین‌المللی حفاظت از محیط زیست (IUCN) انجام نشود، برچسب حداقل نگرانی به گونه داده نمی‌شود. این بررسی‌ها می‌توانند مستقیم یا نامستقیم توسط IUCN انجام شوند.

۸. **گونه با اطلاعات کم (Data Deficient : DD):** اطلاعات کافی برای رسیدن به برآوردی درباره ریسک انقراض گونه مورد نظر در دسترس نیست. به رده‌ای از طبقه‌بندی وضعیت بقای موجودات زنده در

سیاهه قرمز اتحادیه بین‌المللی حفاظت از محیط زیست گفته می‌شود که در آن داده‌های موجود درباره یک گونه به اندازه‌ای کافی نیستند که بتوان برآوردی درباره وضعیت آن گونه ارائه داد. اطلاعات ناکافی به معنای آن نیست که موجود تحت بررسی فراوان یا دقیق قرار نگرفته است؛ بلکه داده‌های دقیق درباره جمعیت، فراوانی و گستره گونه در دست نیست.

۹. گونه بررسی نشده (Not Evaluated : NE): به گونه‌هایی گفته می‌شود که توسط اتحادیه بین‌المللی حفاظت از محیط زیست (IUCN) بررسی‌ای درباره وضعیت ریسک انقراضشان انجام نشده باشد و هنوز در بررسی‌های IUCN به شمار نیامده است.

❖ در رده بندی IUCN «گروه‌های تهدید شده» (THREATENED CATEGORIES) اغلب به گونه‌هایی گفته می‌شود که در یکی از سه رده «در معرض انقراض (CR)»، «در معرض خطر (EN)» یا «آسیب پذیر (VU)» قرار گرفته باشند.

– **دفاتر تخصصی ذی‌ربط: دفتر/مرکز =** دفتر جنگلکاری، پارک‌ها و ذخیره‌گاه‌های جنگلی / مرکز جنگل‌های خارج از شمال

جایگاه قانونی ذخیره‌گاه

❖ قوانین و مقررات مورد استناد و مرتبط با ضوابط این دستورالعمل به شرح زیر می‌باشد:

- قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور
(مصوب ۱۳۷۱/۷/۵ مجلس شورای اسلامی)
- آئین نامه اجرایی ماده (۱) قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور
(مصوب ۱۳۷۱/۱۲/۱۶ هیأت وزیران)
- آیین نامه اجرایی ماده ۲ قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور
(مصوب ۱۳۷۱/۱۲/۱۶ هیأت وزیران)
- قانون حفاظت و بهره برداری از منابع ژنتیکی کشور و آیین نامه مربوطه
(مصوب ۹۶/۱۰/۲۴ مجلس شورای اسلامی)

اهداف مدیریت ذخیره‌گاه

۱- اهداف حفاظتی:

- حفظ زیست‌گاه‌ها و گونه‌ها در شرایط دست نخورده تا حد امکان
- حفظ و نگهداری منابع ژنتیکی

۲- اهداف توسعه پایدار:

- آموزش مصرف‌کنندگان برای استفاده از محصولاتی که به شیوه سنتی تولید شده، به جهت سلامت و کیفیت بالای آنها و سایر فعالیت‌های اقتصادی همگام با طبیعت مانند اکوتوریسم از فعالیت‌هایی است که در جهت توسعه پایدار در ذخیره‌گاه جنگلی باید صورت پذیرد.
- جلب توجه مردم بومی و کسانی که در اطراف ذخیره‌گاه جنگلی زندگی می‌کنند به ضرورت برقراری توازن و پیوند با جهان طبیعت و ارائه راه‌هایی که جوامع به صورت هرچه پایدارتری نیازهای خود را برآورده سازند یکی از اهداف اساسی و فعالیت‌های مهم مدیریت ذخیره‌گاه جنگلی می‌باشد.

۳- اهداف تحقیقاتی و مطالعاتی:

- تضمین موجودیت نمونه‌هایی از محیط‌های طبیعی برای مطالعات علمی
- ❖ این گونه فعالیت‌ها شامل تحقیقات، پایش، مطالعات و تبادل اطلاعات مرتبط با منطقه در راستای حفاظت و توسعه می‌باشد. در یک معنا ذخیره‌گاه جنگلی به عنوان یک آزمایشگاه زنده و رایگان برای مطالعه و پایش تنوع زیستی می‌باشد و در آن امکان مطالعات درازمدت و مداوم برای دانشمندان و پژوهشگران فراهم می‌شود. در این مطالعات طولانی مدت با توجه به وجود ناحیه بندی‌های متفاوت

(ZONING)، که هم حفاظت کامل و هم دخالت پایدار انسان در طبیعت را توأمان فراهم می‌آورد، بهترین مکان برای پایش مقایسه‌ای وضعیت موجودات زنده و غیر زنده در دو قسمت هسته مرکزی و محدوده‌های ضربه‌گیر فراهم می‌شود. این بدان معناست که در ذخیره گاه‌های جنگلی مطالعات جنبه چندبعدی و مقایسه‌ای پیدا نموده و نتایج آن نه تنها در جهت حفاظت بلکه در راستای توسعه پایدار نیز قابل بهره‌برداری است. در بخش‌های تحقیقاتی می‌توان تحقیقاتی در زمینه ساختار، پویندگی و شکنندگی‌های به حداقل رسیده سیستم‌های طبیعی در هسته مرکزی (Core Zon) را انجام داد و آن را با سایر مناطقی که در معرض تاثیرپذیری از عملکردهای انسانی قرار دارند مقایسه نمود.

۴- اهداف آموزشی:

❖ اهداف آموزشی در یک ذخیره گاه جنگلی بسیار متنوع است. آموزش محققان، دانشمندان و دانشجویان با فراگیری بازسازی طبیعت توسط خود طبیعت، آموزش مدیران اجرایی پروژه در نحوه حفاظت درعین توسعه پایدار، آموزش جوامع محلی در چگونگی توسعه پایدار و بهره‌مندی اقتصادی و آموزش بازدیدکنندگان در درک، احساس و زندگی در طبیعت، از جمله اهداف آموزشی ذخیره گاه جنگلی می‌باشد.

عوامل موثر در زون‌بندی ذخیره‌گاه

❖ شرایط مورد توجه در این تقسیم بندی (زون بندی)، بکر و دست نخورده بودن سرزمین، شرایط زمین شناسی، نقاط حساس بیولوژیکی، شرایط جغرافیایی، اکولوژیک، فنی - تکنیکی، شرایط فرهنگی - اجتماعی، قوانین ملی موجود، نحوه کاربری اراضی، مالکیت بخش خصوصی و قدرت و نیروی جوامع محلی می‌باشد.

انواع زون‌های ذخیره‌گاه:

۱- هسته مرکزی (Core Zone):

جهت حفاظت طولانی مدت در نظر گرفته شده و علاوه بر ویژگی‌های مهم بکر بودن، تنوع زیستی اکوسیستم، در حد امکان باید دارای شرایط زیر باشد:

- مرکزی برای غنای بومی و ژنتیکی بی نظیر طبیعی
- منطقه‌ای مناسب برای مطالعات مستمر و طولانی پژوهشگران
- تنها فعالیت مجاز انسانی در این منطقه، فعالیت‌های تحقیقاتی و افزایش دانش انسان نسبت به طبیعت و روند دگرگونی‌های آن می‌باشد. این تحقیق و آموزش در شرایطی صورت می‌پذیرد که هیچگونه دخالتی از جانب انسان در طبیعت صورت نگیرد.
- محدوده هسته مرکزی براساس نوع گونه و شرایط رویشگاهی، سطح پراکنش در حداکثر میزان تراکم و فراوانی پوشش ذخیره گاهی انتخاب و محصور می‌گردد.
- گاهی با توجه به حساسیت و شکننده بودن زیستگاه و تعداد و تنوع تیپ‌های رویشگاهی، چند زون هسته مرکزی انتخاب می‌گردد و ذخیره گاه مدل و شکل خوشه‌ای را به خود می‌گیرد و شیوه مدیریتی مربوط به ذخیره گاه خوشه‌ای در این مناطق اعمال می‌گردد.

۲- ناحیه سپر (Buffer Zone)

❖ ناحیه هسته مرکزی (Core Zone) با منطقه ای تحت عنوان ناحیه سپر (Buffer Zone) احاطه می‌شود. ناحیه سپر به منظور توسعه پایدار و انجام فعالیت‌های پایدار انسانی در بهره برداری از سرزمین بوده و حضور جوامع محلی به همراه فعالیت‌های اقتصادی آنها که به شیوه درست و نزدیک به طبیعت انجام می‌شود، مجاز می‌باشد. کشاورزی، ماهیگیری، جنگلداری، اکوتوریسم، حمل و نقل، احداث سکونتگاه و بسیاری از فعالیت‌های جاری به عنوان فعالیت‌های اقتصادی درازمدت همگام و هماهنگ با طبیعت از فعالیت‌های انسانی یک ذخیره‌گاه زیست‌کره می‌باشد. ایجاد یک صنعت اکوتوریسم ملایم و دوست با طبیعت از نکات ارزنده فعالیت‌های اقتصادی هماهنگ با طبیعت در منطقه است. هدف از توسعه فعالیت‌های اقتصادی سازگار با محیط زیست در ناحیه سپر، منتفع ساختن ساکنان منطقه برای علاقمند نمودن آنها به حفاظت و بقای توسعه پایدار در منطقه می‌باشد. در بسیاری از موارد ناحیه سپر متعلق به بخش خصوصی و جوامع محلی است و با توجه به اهداف این ناحیه که فعالیت پایدار انسانی را مجاز می‌داند، ضرورتی به خرید اراضی و دولتی نمودن این منطقه وجود ندارد. اما آنچه مهم است تغییراتی است که مردم این منطقه در نحوه کاربری اراضی و فعالیت‌های اقتصادی خود باید ایجاد نمایند.

وسعت ناحیه حاشیه‌ای یا سپر (ضربه گیر) حدود ۵ برابر مساحت هسته مرکزی می‌باشد و تقریباً به ۵ زون (بافر) به قرار ذیل تقسیم می‌شوند:

- ناحیه ضربه گیر (بافر) ۱: فعالیت‌های تحقیقاتی و آموزشی بهه +مراه ایجاد تاسیسات مورد نیاز بخش مطالعات
- ناحیه ضربه گیر (بافر) ۲: ۳۰ درصد از بافر ۲ به فعالیت تفریحی اختصاص مییابد .
- ناحیه ضربه گیر (بافر) ۳: فعالیت زراعی مجاز است.
- ناحیه ضربه گیر (بافر) ۴: فعالیت باغی مجاز است.
- ناحیه ضربه گیر (بافر) ۵: فعالیت بوم گردی مجاز است.

فرایند شناسایی، تهیه و اجرای طرح مدیریت، پایش و نظارت ذخیره‌گاه‌های جنگلی:

مرحله اول - شناسایی و اعلام آگهی قرق:

۱. انجام مراحل قانونی موضوع ماده ۲ قانون ملی شدن جنگل‌های کشور مصوب سال ۴۱ و ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره برداری از جنگل‌ها و مراتع مصوب سال ۴۶ توسط اداره شهرستان (در صورتیکه اجرای قانون نشده باشد)
۲. شناسایی منطقه، بررسی سوابق و استعلامات در محدوده مورد نظر به‌مراه ارائه توجیهات و مستندات علمی و قانونی توسط اداره شهرستان در راستای تخصیص عرصه به ذخیره‌گاه
۳. ارجاع موضوع به اداره کل (ادارات ستادی ذی‌ربط) برای اتخاذ تصمیم
۴. بررسی موضوع در کمیته فنی به منظور موافقت با اطلاق ذخیره‌گاه به رویشگاه یا گونه پیشنهادی.
۵. اداره کل استان موظف است نظر دفاتر ستادی ذی‌ربط در خصوص موافقت یا عدم موافقت با ذخیره‌گاه انتخاب شده توسط کمیته فنی استان را اخذ نماید.

۶. دفاتر ستادی ذی‌ربط در صورت نیاز ضمن بازدید از عرصه مورد نظر با رعایت قوانین و مقررات و تعاریف بین‌المللی و ملی پاسخ لازم را به استان ارائه می‌نمایند.

۷. دفاتر ستادی ذی‌ربط در صورت نیاز (عدم ذکر نام گونه در قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور) می‌توانند در خصوص عرصه مورد نظر به عنوان ذخیره‌گاه، نظر شورای عالی سازمان را اخذ نمایند.

۸. پس از موافقت واحدهای ستادی ذی‌ربط، اداره کل استان نسبت به تدقیق نقشه محدوده ذخیره‌گاه اقدام و نسبت به انتشار و اعلام آگهی قرق و ممنوعیت ورود و چرای دام در رسانه‌های جمعی اقدام می‌نماید.

مرحله دوم – مطالعه و تهیه طرح:

❖ طرح مدیریت ذخیره‌گاه براساس شرح خدمات و دستورالعمل‌های ابلاغی توسط اداره کل یا مشاور ذیصلاح تهیه می‌گردد.

مرحله سوم – تصویب طرح:

❖ تصویب طرح مدیریت ذخیره‌گاه توسط کمیته‌های فنی اداره کل، دفاتر ستادی ذی‌ربط و شورایی عالی سازمان صورت می‌گیرد.

❖ یک نسخه از تصویر آگهی منتشرشده به همراه یک جلد کتابچه طرح مصوب به دفاتر ستادی ذی‌ربط و شورایی عالی ارسال گردد.

❖ در صورت درخواست دفاتر ستادی ذی‌ربط برای تفویض اختیار تصویب طرح، موضوع توسط شورایی عالی بررسی و حسب مورد اتخاذ تصمیم و نتیجه ابلاغ خواهد شد.

مرحله چهارم – اجرای طرح:

❖ اداره کل استان مفاد کتابچه طرح را براساس برنامه زمانی و مکانی به اجرا در خواهد آورد.

مرحله پنجم – نظارت و پایش:

❖ در خصوص نظارت و پایش طرح لازم است تا گردش کار نظارت و ارزیابی در چارچوب وظایف ناظرین مقیم شهرستان، استان و ناظر ملی برحسب فرم‌های کنترل و پایش کتابچه طرح (چک لیست) در مقاطع زمانی مشخص انجام پذیرد. شورایی عالی نیز در راستای انجام وظایف، به نقش نظارت عالی خود عمل خواهد نمود.

۱- انتخاب گونه‌های ذخیره گاهی براساس طبقات نه گانه سیاهه قرمز IUCN (Guidelines for Using the IUCN Red List Categories and Criteria . Version ۱۳ March ۲۰۱۷) و براساس red list (سیاهه قرمز) گیاهی منتشر شده توسط موسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور، بررسی و اعلام می‌گردد

۲- اگر زون ذخیره گاهی داخل پارک جنگلی باشد بدلیل مطالعات پایه مشترک ، از بند ۵-۲ فصل پنجم "راهنمای تهیه طرح مدیریت ذخیره گاه جنگلی" که طی نامه شماره ۹۷/۱۲/۳۸۵۱۷ مورخ ۱۳۹۷/۱۱/۲۹ توسط شورایی عالی ابلاغ شده است در کتابچه طرح پارک جنگلی استفاده گردد.

۳- حداقل نواحی ضربه گیر ۱ و ۲ توام با برنامه ریزی به طوری که تاثیر سوء در بخش مرکزی نداشته باشد طراحی و تفکیک گردد.

۴- هسته مرکزی (Core Zone) بعلاوه ناحیه سپر (Buffer Zone) با عنوان ذخیره‌گاه تحت مدیریت در می‌آید.

۵- محدوده هسته مرکزی نباید در محدوده جنگل تخریب شده ، راه های مالرو ، مسیره‌های دسترسی کوچ عشایر و جنگل نشین انتخاب شود.

۶- ذخیره‌گاه‌های جنگلی نباید در محدوده مناطق چهارگانه سازمان حفاظت محیط زیست قرار گیرد.

۷- بجای یک گونه، رویشگاه مشترک و یا چند گونه مختلط می‌تواند تحت عنوان ذخیره گاه انتخاب شود.

۸- در شناسائی و انتخاب محل ذخائر جنگلی موارد زیر مد نظر قرار گیرد:

الف) گونه‌های اشاره شده در ماده ۱ قانون حفاظت و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور - از قبیل شمشاد، زربین، سرخدار، سروخمره‌ای (نوش)، سفیدپلت، حرا و چنندل، ارس، فندق، زیتون طبیعی، بنه (پسته وحشی)، گون، ششم، گردو (جنگلی) و بادام وحشی (بادامک) در سراسر کشور جزء ذخائر جنگلی محسوب و قطع آنها ممنوع می‌باشد. لذا این گونه‌ها با توجه به شرایط رویشگاهی و تراکم گونه باید به عنوان ذخیره گاه محسوب گردند.

ب) رویشگاه گونه های جنگلی در حال انقراض مثل شمشاد، زربین و . . . .

ج) رویشگاه گونه های جنگلی نادر مثل سرخدار، سفیدپلت و . . . .

د) رویشگاه گونه های جنگلی مورد تهدید مثل آزاد، ملج، نمدار و . . . .

ه) نمونه‌هایی از رویشگاه‌های گونه های جنگلی بومی که در مقایسه نسبی دارای ارزش ژنتیکی برتر نسبت به دیگر مناطق رویشی گونه مزبور دارند.

- ۹- برای تمام ذخیره‌گاه‌ها ضرورت دارد که در ابتدا آگهی قرق و سپس طرح مدیریت ذخیره‌گاه تهیه شود.
- ۱۰- هرچقدر از هسته مرکزی دور شویم ارزش حفاظتی کاهش می‌یابد قانون ذخیره‌گاه‌های جنگلی فقط در هسته مرکزی اعمال می‌شود بافرها حسب مورد از ضوابط منابع طبیعی یا کشاورزی و... تبعیت می‌کنند.
- ۱۱- در کنار حفاظت از گونه‌های ذخیره‌گاهی حفظ خشکداریها (افتاده و سرپا) و سایر درختان زیستگاهی ضروری است.
- ۱۲- براساس مدل ناحیه بندی منابع ژنیتیکی تا ۵ بافر پیش بینی شده است حداقل سطح برای بافر تحقیقاتی در نظر گرفته می‌شود. بافر تفرجی همانند پارک جنگلی است که هسته مرکزی را احاطه می‌کند، بنابراین سطح بافرهای ۱ و ۲ مساوی نیستند و از طرح‌های تحقیقاتی و تفرجی تبعیت می‌کنند در صورتیکه ذخیره‌گاه در داخل رویشگاه جنگل باشد بافرهای ۱ و ۲ می‌تواند ۵ برابر هسته مرکزی را پوشش دهند در غیر اینصورت در بافر ۳ کاربری زراعی و بافر ۴ کاربری باغی و بافر ۵ کاربری بوم گردی روستائی مورد توجه قرار می‌گیرد یا از وضعیت کاربری‌های موجود تبعیت خواهد کرد.
- ۱۳- ذخیره‌گاه‌هایی که فاقد آگهی و نقشه محدوده ذخیره‌گاه هستند واجد اعتبار و وجاهت قانونی نمی‌باشند.
- ۱۴- چرای دام در مناطق حفاظت شده ذخیره‌گاه‌های جنگلی و عرصه‌های احیائی، به طور کامل ممنوع می‌باشد.
- ۱۵- عملیات اجرایی در منطقه بر اساس اصول و معیارهای علمی و فنی مندرج در کتابچه طرح باید صورت گیرد
- ۱۶- قرق مطلق هسته مرکزی رویشگاه با حصارکشی، احداث نگهبانی و گماردن قرقبان الزامی می‌باشد.
- ۱۷- حصارکشی باید به گونه‌ای باشد که ارتباط بین فلور و فون منطقه محصور شده با مناطق پیرامونی قطع نگردد.
- ۱۸- جهت محصور سازی برای هسته مرکزی، در صورتیکه بافرها تحت مدیریت درآمد نرده چوبی ایده آل است اما در حال حاضر سیم خاردار توصیه می‌شود.
- ۱۹- قرقبان از مردم محلی و بومی منطقه انتخاب شود.
- ۲۰- تا حد امکان باید سعی شود که زادآوری به صورت طبیعی انجام گردد و زمینه توالی و تواتر طبیعی پوشش گیاهی، به ویژه گونه ذخیره‌گاهی، فراهم شود.
- ۲۱- نقشه‌های تهیه شده در طرح ذخیره‌گاه باید براساس سیستم مختصات UTM و بر مبنای بیضوی محاسباتی WGS۸۴ تنظیم و ارائه گردد.

- ۲۲- نهالکاری به هیچ وجه در داخل هسته مرکزی مجاز نبوده چنانکه چنین اشتباهی رخ دهد ارزش‌های تحقیقاتی و مطالعاتی منطقه آسیب خواهد دید.
- ۲۳- در صورت لزوم به بذرکاری نامنظم، با بررسی‌های دقیق علمی و شناخت مرحله توالی اکولوژیکی منوط به اینکه بذر از همان رویشگاه (بدون خارج شدن از هسته مرکزی) جمع آوری شده باشد در نقاط خالی بذرپاشی بلامانع است.
- ۲۴- از کاشت بذر سایر گونه‌های بومی که در هسته مرکزی مستقر نیستند و یا گونه‌های غیر بومی در منطقه مذکور به شدت باید دوری کرد.
- ۲۵- در صورت موفق نبودن یا ناکافی بودن زادآوری طبیعی و لزوم بذرکاری، از کاشت بذر از ایستگاه‌هایی غیر از ایستگاه ذخیره‌گاهی مورد نظر خودداری شود.
- ۲۶- در صورتیکه عملیات قرق و محصورسازی به تجدید حیات و بازسازی هسته مرکزی کمک ننماید می‌توان با تایید شورایعالی، عملیات حمایتی از قبیل قطع بهداشتی، خراش سطحی و آماده سازی عرصه و بهسازی خاک انجام گیرد.
- ۲۷- مدیریت مناطق ضربه گیر و پیرامونی نیازمند جلسات کارشناسی متعدد است و تصمیم‌گیری در مورد این مناطق بر اساس استانداردهای جهانی، تحقیقات و پتانسیل‌ها و شرایط موجود صورت می‌پذیرد.
- ۲۸- تهیه و تدوین گزارش کیفی وضعیت پوشش محدودده ذخیره‌گاهی سالانه انجام می‌شود اما تحقیق و پایش تحول تنوع گیاهی بسته به امکانات ۱۰ تا ۳۰ سال می‌تواند باشد.
- ۲۹- زون ذخیره‌گاهی در پارک جنگلی هسته مرکزی تلقی می‌شود. زون اطراف ذخیره‌گاه باید زون حفاظتی باشد و پایش و تحقیقات در آن معمول گردد. بقیه زون‌های پارک جنگلی از زون‌بندی پارک جنگلی تبعیت می‌کند.
- ۳۰- در اجرای طرح مدیریت ذخیره‌گاه‌های جنگلی ارتباط با سایر سازمان‌ها و نهادهای ذی‌ربط، سازمان‌های بین‌المللی به همراه منابع و اعتبارات مالی کافی ضروری می‌باشد.

جدول برنامه و فعالیت‌های مدیریتی در هسته مرکزی و هر یک از بافرهای ذخیره‌گاه جنگلی

ردیف	فعالیت	هسته مرکزی	بافر ۱ تحقیقاتی	بافر ۲ تفریحی	بافر ۳ زراعی	بافر ۴ باغی	بافر ۵ بوم گردی
۱	محصولسازی	*		*	*	*	*
۲	احداث نگهبانی		*	*	*	*	*
۳	گماردن قرقبان		*	*	*	*	*
۴	برجک دیده بانی جهت کنترل آتش سوزی	*	*				
	تاسیسات تحقیق و پایش		*				
۵	قطع بهداشتی		*	*	*	*	*
	خراش سطحی	*	*	*	*	*	*
	آماده سازی عرصه و بهسازی خاک	*	*	*	*	*	*
۶	نهادکاری		*	*	*	*	*
۷	بذرکاری نامنظم	*	*	*	*	*	*
۸	جاده یکطرفه		*	*	*	*	*
۹	خطوط آتش بر		*	*	*	*	*
۱۰	برنامه‌ها و فعالیت‌های تفریحی			*	*	*	*

- ❖ راهبردها، سیاست گذاری کلان، نظارت عالی و سیاستگذاری در جهت افزایش پایداری اکوسیستم ذخیره‌گاه‌های جنگلی به عهده شورای عالی سازمان می‌باشد.
- ❖ معاونت امور جنگل (دفتر جنگلکاری، پارک‌ها و ذخیره‌گاه‌های جنگلی/ مرکز جنگل‌های خارج از شمال) وظیفه هدایت امور را در مورد شناسایی، حفاظت، تهیه و اجرای طرح، نظارت و پایش، تحقیق، آموزش و مدیریت ذخیره‌گاه‌ها با هماهنگی شورای عالی سازمان و دفاتر ذی‌ربط به عهده دارند.
- ❖ دفتر آموزش، ترویج و مشارکت‌های مردمی وظیفه برنامه‌ریزی در جهت ارتقاء دانش، بینش و فرهنگ منابع طبیعی، دانش تخصصی و گسترش فرهنگ مشارکت مردمی در حفاظت از ذخیره‌گاه‌های جنگلی و گونه‌های منحصر به فرد، تبادل اطلاعات، دانش، تجربیات و الگوهای مورد عمل سایر کشورها، نیازسنجی، برنامه‌ریزی، اولویت بندی نیازهای آموزشی جوامع محلی همجوار ذخیره‌گاه‌ها و پایش، نظارت و ارزشیابی فعالیت‌های آموزشی، ترویجی و مشارکتی تاثیر گذار در ذخیره‌گاه‌ها را با هماهنگی شورای عالی سازمان، دفاتر ذی‌ربط و ادارات کل به عهده دارند.
- ❖ دفتر روابط عمومی و امور بین‌الملل وظیفه دعوت از کارشناسان و صاحب‌نظران بین‌المللی و برگزاری همایش و جلسات علمی و فنی به منظور تبادل اطلاعات، دانش، تجربیات و الگوهای مورد عمل سایر کشورها و تفاهمات فی‌مابین، با هماهنگی شورای عالی سازمان و دفاتر ذی‌ربط را به عهده دارد.
- ❖ دفتر حفاظت و حمایت وظیفه به حداقل رساندن آسیب‌ها و تهدیدات طبیعی و انسانی رویشگاه‌های منحصر به فرد، بکارگیری تکنیک‌های حفاظتی، استفاده از دانش و تجربیات بین‌المللی در امر حفاظت و حمایت از ذخایر ژنتیکی با ارزش را با هماهنگی شورای عالی سازمان و دفاتر ذی‌ربط و ادارات کل به عهده دارد.
- ❖ دفتر حقوقی وظیفه تنظیم آگهی قرق، بررسی مسایل حقوقی کنوانسیون‌ها، توافقنامه‌ها و قراردادهای داخلی و بین‌المللی مرتبط با ذخیره‌گاه‌ها و گونه‌های منحصر به فرد و همچنین همکاری و شرکت در همایش و کارگاه آموزشی برای مباحث حقوقی و ارائه مشاوره‌های حقوقی مرتبط با ذخیره‌گاه‌ها را برعهده دارد.
- ❖ ادارات کل وظیفه کلیه امور اجرایی را با هماهنگی شورای عالی سازمان، معاونت‌ها و دفاتر ذی‌ربط به عهده دارند.
- ❖ کمیته‌های فنی استان وظیفه بررسی و تصویب طرح اجرایی و هدایت تحقیقات (با همکاری مراکز پژوهشی و تحقیقاتی استان)، حفاظت، مدیریت، ارزیابی، پایش، نظارت، آموزش و سایر امور مربوط به ذخیره‌گاه‌های جنگلی را با هماهنگی شورای عالی و دفاتر ستادی ذی‌ربط به عهده دارند.

ضمیمہ

آگهی فرق ذخیره گاه جنگلی... (نام ذخیره گاه) ...

بدینوسیله به اطلاع عموم می‌رساند اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان ..... براساس ماده یک قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور و ماده 50 قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگلها و مراتع، اراضی ملی و محدوده ذخیره گاه جنگلی با پوشش گونه ای ..... از توابع شهرستان ..... واقع در پلاک ثبتی به شماره ..... اصلی موسوم به ..... بخش ..... با مشخصات و حدود اربعه زیر، طبق نقشه با مساحت ..... هکتار را از سال ..... به مدت ..... سال فرق اعلام می‌نماید.

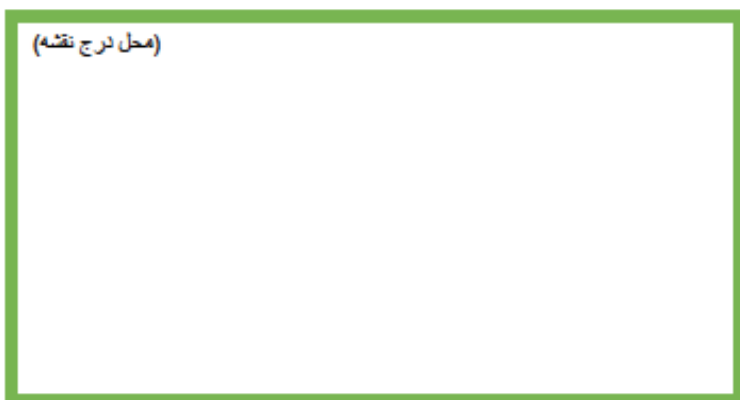
North, East, Maximum	zone	X:	Y:
Mean Position	zone	X:	Y:
South, West, Minimum	zone	X:	Y:
		جنوب:	شمال:
		غرب:	شرق:

بدیهی است هر گونه دخل و تصرف، جزای دام، یونه کنی، قطع اشجار و تخریب در این محدوده به استناد مواد مذکور و همچنین مواد 42 و 43 مکرر، 44 و 44 مکرر قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگلها و مراتع و نیز ماده 690 قانون مجازات اسلامی ممنوع بوده و متخلف علاوه بر جبران خسارات وارده تحت تعقیب و به مجازات مقرر قانونی محکوم خواهد شد.

نام و نام خانوادگی

مدیر کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان .....

(محل درج نقشه)

گونه‌های ذخیره‌گاهی تحت مدیریت سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری کشور

الف) گونه‌های تحت مدیریت ذخیره‌گاهی در شمال کشور

نام علمی	نام گونه	ردیف
<i>Populus Caspica</i>	سفید پلت	۱
<i>Taxus baccata</i>	سرخ‌دار	۲
<i>Cupressus sempervirens var. horizontalis</i>	زرین	۳
<i>Buxus hyrcana</i>	شمشاد	۴
<i>Thuja orientalis</i>	سرو نوش	۵
<i>Zelkova carpinifolia</i>	آزاد	۶
<i>Juniperus polycarpus (syn. excelsa)</i>	ارس	۷
<i>Pistacia vera</i>	پسته وحشی	۸
<i>Castanea sativa</i>	شاه بلوط	۹
<i>Betula pendula</i>	توس	۱۰
<i>Sorbus aucuparia</i>	تیس	۱۱
<i>Celtis australis</i>	داغداغان	۱۲
<i>Juglans regia</i>	گردو	۱۳
<i>Ulmus glabra</i>	ملج	۱۴
<i>Pyrus hyrcana</i>	گلابی وحشی	۱۵
<i>Ziziphus vulgaris</i>	عناب	۱۶
<i>Corylus avellana</i>	فندق	۱۷
<i>Fagus orientalis</i>	راش (صفت ژنتیکی برتر)	۱۸
<i>Alnus glutinosa</i>	توسکا (صفت ژنتیکی برتر)	۱۹
<i>Fraxinus excelsior</i>	ون (صفت ژنتیکی برتر)	۲۰
گونه‌های زیر نیز باید در شمال کشور مورد توجه قرار بگیرند		
<i>Albizia julibrissin</i>	شب‌خسب	۲۱
<i>Gleditsia caspica</i>	لیلی (کرات)	۲۲
<i>Sorbus torminalis</i>	بارانک	۲۳
<i>Prunus (Cerasus) avium</i>	آلوکک (گیلاس وحشی)	۲۴
<i>Acer insigne</i>	افرا پلت	۲۵
<i>Acer campestre</i>	افرا کرب	۲۶

ب) گونه‌های تحت مدیریت ذخیره‌گاهی در خارج از شمال کشور

ردیف	نام گونه	نام علمی
۱	ارس - آردوج	<i>Juniperus exelsa</i> – <i>J. foetidissima</i> (در ارسباران)
۲	ارس - پیرو	<i>Juniperus communis</i>
۳	ارس	<i>Juniperus polycarpus</i>
۴	فندق	<i>Corylus avellana</i>
۵	سرخدار	<i>Taxus baccata</i>
۶	بنه بنه	<i>Pistacia atlantica</i> <i>P. mutica</i>
۷	زالزالک	<i>Crataegus pentaegus</i> – <i>crataegus szovitsii</i> - <i>crataegus microphlla</i> - <i>Cratagus aronia</i>
۸	بادام	<i>Amygdalus communis</i>
۹	گردو جنگلی	<i>Juglans regia</i>
۱۰	داغداغان	<i>Celtis caucasica</i>
۱۱	بادامک	<i>Amygdalus scoparia</i>
۱۲	گلابی وحشی یا انچوچک	<i>Pyrus glabra boiss</i>
۱۳	محلِب	<i>Cerasus mahaleb</i>
۱۴	توس	<i>Betula pendula</i>
۱۵	مورد	<i>Myrtus communis</i>
۱۶	زربین	<i>Cupressus sempervirens var. horizontalis</i>
۱۷	ارغوان	<i>Cercis siliquastrum</i>
۱۸	سماق	<i>Rhus coriaria</i>
۱۹	بادام کوهی - بادامشک (خراسانی)	<i>Amygdalus scoparia</i>
۲۰	لرگ	<i>Pterocarya fraxinifolia</i>
۲۱	پده	<i>Populus euphratica</i>
۲۲	زبان گنجشک	<i>Fraxinus rotundifolia</i>
۲۳	حرا	<i>Avicennia marina</i>

<i>Tecomella undulate</i>	انار شیطان	۲۴
<i>Acacia albida</i>	آکاسیا آلبیدا (آکاسیا حلقه سیبی)	۲۵
<i>Acacia tortilis</i>	آکاسیا تورتلیس (گبر)	۲۶
<i>Ulmus carpinifolia</i>	نارون	۲۷
<i>Amygdalus orientalis</i>	ارژن - ارجن	۲۸
<i>Astragalus gummifer</i>	گون	۲۹
<i>Ammodendron persicum conollyi</i>	دیودال - دیودار - دیدال	۳۰
<i>Fraxinus rotundifolia</i>	بینو	۳۱
<i>Haloxylon sp</i>	تاغ طبیعی	۳۲
<i>Ribes rubrum</i>	قره قات	۳۳
<i>Tamarix sp</i>	گز	۳۴
<i>Prosopis cineraria</i>	کهور ایرانی	۳۵
<i>Dalbergia sissoo</i>	شیشم	۳۶
<i>Ziziphus spina Christi</i>	کنار	۳۷
<i>Moringa oleifera</i>	گزروغنی	۳۸
<i>Pistacia vera</i>	پسته وحشی	۳۹
<i>Olea aucheri - O. europaea</i>	زیتون	۴۰
<i>Q. brantii</i>	بلوط ایرانی	۴۱
<i>Acer cinerascens (Acer monspessulanum)</i>	کیکم	۴۲
<i>Ephedra procera</i>	افدرا - ریش بز	۴۳
<i>Platanus sp</i>	چنار	۴۴
<i>Cotonester nummularifolia</i>	شیرخشت	۴۵
<i>Amygdalus lyciodic</i>	بادام وحشی	۴۶
<i>Zelkova carpinifolia</i>	آزاد	۴۷
<i>Pyrus syriaca</i>	گلابی هرمو - سوری - امرود	۴۸
<i>Anagyris foetida</i>	قره تاج - قره قاچ	۴۹
<i>Q. infectoria</i>	دارمازو	۵۰

۱. اطلس ذخیره‌گاه‌های جنگلی خارج از شمال کشور . ۱۳۹۵. مرکز جنگل‌های خارج از شمال سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور
۲. اطلس ذخیره‌گاه‌های جنگلی شمال کشور. ۱۳۹۶. دفتر جنگلکاری، پارک‌ها و ذخیره‌گاه‌های جنگلی، سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور
۳. برنامه‌ریزی و زون‌بندی ذخیره‌گاه زیست کره حرا براساس معیارهای بین‌المللی (با تأکید بر جزیره قشم) با استفاده از GIS مجله انسان و محیط زیست صفحات ۳۰ الی ۳۹- سایت اینترنتی انجمن متخصصان ایران: (www.irsen.org)
۴. جلیلی، عادل و جمزاد، زیبا. Red Data . انتشارات موسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور
۵. راهنمای اکوتوریسم و طبیعت‌گردی در حوضه‌های آبخیز . ضابطه ۶۵۳ . ۱۳۹۳. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور
۶. سیاهه قرمز گونه‌های در معرض خطر از سایت دانش‌نامه آزاد ویکی‌پدیا <https://fa.wikipedia.org>
۷. شریفی، مرتضی. ۱۳۷۵ ، شناسنامه پارک‌ها و ذخائر جنگلی کشور، دفتر جنگلکاری، پارک‌ها و ذخیره‌گاه‌های جنگلی، سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور
۸. قنادکار سرابی، محمود. ۱۳۷۸. طراحی و مدیریت پارک‌های جنگلی، دفتر جنگلکاری، پارک‌ها و ذخیره‌گاه‌های جنگلی، سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور
۹. قنادکار سرابی، محمود. ۱۳۷۸. مقدمه‌ای بر ذخائر جنگلی، دفتر جنگلکاری، پارک‌ها و ذخیره‌گاه‌های جنگلی، سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور
۱۰. مخدوم، مجید و دهدار درگاهی، محمد. زون‌بندی پارک ملی گلستان. نشریه محیط‌شناسی. تابستان ۱۳۸۱ دوره ۲۸ شماره ۲۹ . ص ۷۱- ۷۷
۱۱. مخدوم، مجید. ۱۳۸۰. شالوده‌آمایش سرزمین. چاپ ششم، انتشارات دانشگاه تهران
۱۲. Guidelines for Using the IUCN Red List Categories and Criteria . 2017 March .Version13

شماره: ۹۸/۱/۳۹۰۰۷

تاریخ: ۱۳۹۸/۱۱/۱۶

پیوست: دارد

وزارت جهاد کشاورزی
معاونت منابع و آبخوان‌های کشور

« این انقلاب بزرگ، دست جهانخواران و ستمگران را از ایران بزرگ کوتاه کرد. (امام خمینی ره) »

ادارات کل منابع طبیعی و آبخیزداری استانها

موضوع: ابلاغ راهنمای اجرای طرح های زراعت چوب

با سلام،

با عنایت به تبصره ذیل بند (۳) از بخش (ف) ماده ۳۸ قانون برنامه ششم توسعه کشور و در راستای تسهیل در اجرای طرح های زراعت چوب، رونق تولید در بخش منابع طبیعی و تامین بخشی از نیازهای صنایع چوبی و سلولزی کشور و حصول به اهداف کمی برنامه ششم توسعه بدینوسیله راهنمای اجرای طرح های زراعت چوب در کشور ابلاغ می گردد. مقتضی است تمامی ادارات کل منابع طبیعی و آبخیزداری تحت نظر مجری زراعت چوب بر اساس چهارچوب ارایه شده، نسبت به فعال و اجرا نمودن طرح های زراعت چوب در کشور و جلب سرمایه گذار بخش خصوصی اقدام و در مقاطع سه ماهه گزارش اقدامات را به مجری زراعت چوب سازمان ارایه نمایند.

خسرو شهبازی

سرپرست سازمان

رونوشت:

جناب آقای جمشیدیهها مشاور و مدیرکل محترم حوزه ریاست، بازرسی، ارزیابی عملکرد و پاسخگویی به شکایات

جناب آقای پورمقدم رئیس محترم شورای عالی جنگل، مرتع و آبخیزداری

جناب آقای نوبخت معاون محترم امور جنگل

جناب آقای همتی مدیرکل محترم دفتر استعدادیابی و بهره برداری منابع طبیعی

جناب آقای میرعرب رضی مجری محترم توسعه زراعت چوب

بسمه تعالی

در راستای مفاد تبصره ذیل بند (۳) از بخش (ف) ماده ۳۸ قانون برنامه ششم توسعه، و در جهت تسهیل در اجرای طرح های زراعت چوب در کشور راهنمای اجرای طرح های زراعت چوب به شرح زیر ابلاغ می گردد. ادارات کل منابع طبیعی و آبخیزداری استانها موظف به اجرای کامل چهارچوب ارایه شده برای حصول به اهداف برنامه ششم توسعه کشور و رونق تولید در بخش منابع طبیعی می باشند.

راهنمای اجرای طرح ملی زراعت چوب

۱- تعریف زراعت چوب:

❖ عبارت است از مجموعه عملیات کاشت نهال و یا قلمه از گونه های سریع الرشد چوب ده (شامل انواع صنوبر، کاج تدا، کاج بروسیا، توسکا، اکالیپتوس، گز و ..) داشت و برداشت گونه های مذکور که با هدف تولید چوب در اراضی ملی، دولتی و مستثنیات انجام می شود.

۲- اراضی موضوع این ابلاغیه:

❖ تمامی اراضی مستعد برای زراعت چوب شامل اراضی ملی، دولتی و مستثنیات که ممنوعیت قانونی نداشته باشند تحت ضوابط این ابلاغیه نامه قرار می گیرند.

۳- اراضی مستعد زراعت چوب:

❖ کلیه عرصه ها و اراضی واجد شرایط و پتانسیل تولید از نظر آب و خاک و اقلیم که بر اساس مطالعات موسسه تحقیقات جنگل ها و مراتع و یا سازمان جنگل ها، مراتع و آبخیزداری کشور شناسایی و معرفی شده اند.

۴- مبنای اجرای زراعت چوب:

❖ مبنای اجرای عملیات زراعت چوب در عرصه های ملی و دولتی طرح مصوبی است که به تایید کمیته های فنی ادارات کل می رسد.

• این طرح شامل:

❖ نقشه عرصه تحت کشت با مقیاس مناسب، تعیین گونه یا گونه های مورد کاشت، تشریح اقدامات کاشت، داشت و برداشت، پاکسازی و آماده سازی عرصه، فاصله کاشت نهال یا قلمه، روش کاشت (تلفیقی یا تک محصول)، مدت زمان اجرای طرح، اقدامات حفاظتی از عرصه، نهاده های مورد نیاز، نیروی انسانی، هزینه های طرح، برآورد تولید سالانه و توجیه اقتصادی و درآمد سالانه طرح، میزان حقوق دولتی که باید به دولت پرداخت گردد.

❖ در اراضی مستثنیات چنانچه مالکین زمین، متقاضی دریافت تسهیلات زراعت چوب باشند لازم است تا همانند اراضی ملی طرح زراعت چوب را از طریق سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی تهیه و به اداره کل ارایه نمایند تا بعد از تصویب در کمیته فنی برای دریافت تسهیلات به بانک معرفی شوند.

۵- مبلغ پایه بهره مالکانه:

❖ مبنای محاسبه مبلغ پایه حقوق دولتی و بهره مالکانه طرح های زراعت چوب در عرصه های ملی و دولتی، میزان اجاره سالانه واحد سطح عرصه برای زراعت و تولید چوب (حق انتفاع عرصه) می باشد که از طریق استعلام از کارشناس رسمی دادگستری تعیین می گردد.

۶- مبنای قانونی قراردادهای زراعت چوب:

❖ مبنای قانونی عقد قرارداد محضری بین مجری و کارفرما، ماده ۳ قانون حفاظت و بهره برداری از جنگل‌ها و مراتع کشور و دستورالعمل اجرایی مربوطه و طرح مصوب زراعت چوب می باشد.

۷- فرایند انتخاب مجری:

❖ برگزاری تشریفات قانونی و آگهی مزایده بر اساس مبلغ پایه تعیین شده به عنوان اجاره سالانه زمین (حق انتفاع زمین) توسط کارشناس رسمی دادگستری، برای انتخاب مجری طرح زراعت چوب الزامی است. بالاترین قیمت پیشنهادی در فرایند مزایده به عنوان مجری طرح زراعت چوب انتخاب خواهد شد. این مبلغ سالانه معادل تورم اعلامی بانک مرکزی افزایش خواهد یافت.

❖ با توجه به اجرای طرح استراحت و تنفس جنگل‌های شمال کشور و نیاز چوبی کارخانجات و صنایع چوب و سلولز، در زمان برگزاری مزایده در شرایط مساوی، اولویت اجرای طرح‌های زراعت چوب با صنایع چوب و سلولزی در کشور می باشد.

۸- مدت قرارداد و طرح های زراعت چوب:

❖ مدت قرارداد اجرای طرح زراعت چوب بر اساس تبصره ۳ ماده ۸ قانون افزایش بهره وری کشاورزی و منابع طبیعی معادل ۱۵ سال می باشد. پس از اتمام مدت قرارداد، برای اجرای طرح در دوره بعدی باید مجدداً فرایند آگهی مزایده تکرار گردد.

۹- کاشت، داشت، برداشت در عرصه‌های زراعت چوب:

❖ در عرصه‌های بدون پوشش که برای امر زراعت چوب اختصاص می یابد تمامی هزینه‌های تامین نهال کاشت داشت و برداشت در طرح زراعت چوب به عهده مجری است و برداشت درختان در زمان مقرر به صورت قطع یکسره بلامانع است. و مجری در برداشت درختان از لحاظ حجم و تعداد برداشت درختان که با هزینه خود کاشته است آزادی عمل خواهد داشت.

۱۰- عرصه‌های واجد درختان سرپای دست کاشت صنوبر - توسکا - کاج و ...

❖ اجرای طرح زراعت چوب در عرصه‌هایی که در سنوات گذشته با هدف تولید چوب از گونه‌های صنوبر، توسکا و سوزنی برگان جنگل دست کاشت ایجاد شده است.

● به شیوه زیر عمل شود:

۱- عرصه های وسیع می تواند به قطعات قابل برنامه ریزی تقسیم بندی شود به نحوی که حداقل میزان مساحت هر قطعه معادل ۳۰۰ هکتار در نظر گرفته شود.

۲- برای هریک از قطعات طرح زراعت چوب تهیه و در کمیته فنی مصوب شود.

- ۳- مبنای تعیین حقوق دولتی و انتخاب مجری همانند بند ۵-۶-۷- این ابلاغیه خواهد بود. (با فرض اینکه زمین عاری از پوشش است)
- ۴- بعد از تعیین حجم اولیه و نشانه گذاری درختان سرپا و موجود در عرصه توسط اداره کل عملیات برش و جمع آوری و کنده کشی درختان موجود توسط مجری انتخاب شده انجام و محصولات تحویل اداره کل می‌شود. هزینه این عملیات در کتابچه طرح در نظر گرفته شده و از مبلغ پرداختی سالانه مجری به دولت کسر می‌گردد.
- ۵- چوب آلات حاصله توسط اداره کل براساس تجدید حجم و قیمت روز چوب از گونه مورد نظر در بازار رسمی چوب به مزایده فروش گذاشته شود و به فروش برسد.
- ۶- مجموعه اقدامات برداشت درختان سرپا تا فروش چوب آلات حداکثر تا آبان ماه هر سال باید به پایان برسد.
- ۷- هر میزان از عرصه‌هایی که تحت برداشت چوب قرار می‌گیرد الزاما باید در همان سال تحت کشت نهال یا قلمه قرار گیرد و تحت هیچ شرایطی عرصه نباید فاقد پوشش باقی بماند. عملیات کاشت نهال و قلمه باید تا ۱۵ اسفند هر سال به اتمام برسد.
- ۸- مجری در برداشت درختان حاصل از نهال‌هایی که با هزینه خود کاشته است آزادی عمل دارد و می‌تواند در خصوص این درختان همانند بند ۹ عمل نماید.

۱۱- نظارت و ارزیابی:

❖ مبنای نظارت و ارزیابی طرح کتابچه‌های مصوب کمیته فنی و قرارداد منعقد شده بین مجری و کارفرما می‌باشد. به این منظور ادارات کل کارشناسان مشخص با ابلاغ رسمی برای نظارت بر اجرای طرح زراعت چوب تعیین و معرفی نمایند. در این خصوص ادارات کل از ظرفیت سازمان نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی استان استفاده نمایند.

▪ چنانچه پس از پایان دوره طرح نیاز به تغییر و یا تعیین مجری جدید باشد درختان موجود در عرصه به عنوان اموال مجری محسوب شده و باید توسط مجری بعدی قیمت آن به مجری قبل پرداخت گردد.